

1711 PRUT SEFERİ İLE İLGİLİ BA'Zİ BELGELER

M. Münir Aktepe

Osmanlı İmparatorluğu XVII. yüzyılın ikinci yarısı sonlarında Avrupa'da Avusturya, Venedik, Lehistan ve Rusya gibi dört devlete karşı giriştiği mücadelelerden yorgun çıkmış ve 26 Ocak 1699 (24 Receb 1110) tarihli Karlofça barışı ile bunu tamamlayan 13 Temmuz 1700 (26 Muharrem 1112) tarihli İstanbul anlaşması sonunda, yani II. Mustafa'nın hükümdarlığı ve Amuca-zâde Hüseyin Paşa'nın sadâreti döneminde, savaşlar bakımından bir sükûnet devresine girmiş bulunuyordu¹. Sadriâzam Amuca-zâde Hüseyin Paşa'nın gâyesi, Osmanlı ordusunu imkân nisbetinde dinlendirmek ve ıslâh etmek; İmparatorluğun iç olaylarını, Sırbistan ve Karadağ ile Basra ve Arabistan havâlisindeki isyânları basdırmak; bilhassa kapısız kalmış olan Sekbânlarla Levendlerin durumunu bir düzene sokmak; daha sonra da mâlî ıslâhatlarla devletin çeşitli işler için ihtiyacı bulunan parayı te'min etmektir. Ancak şahsî mes'eleler, Veziriâzam Amuca-zâde Hüseyin Paşa ile Şeyhülislâm Feyzullah Efendi arasında mevcûd bir takım çekişmeler, devlet işlerinin zamanında ve hakkıyla ıslâhına mâni olmuş, sonunda da Amuca-zâde görevinden ayrılarak, meydanı tamamıyla II. Mustafa'nın hocası Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'ye bırakmıştı².

Şeyhülislâmın te'siriyle daha sonra iş başına getirilen Daltaban Mustafa Paşa ve Râmi Paşa gibi vezirler de bu devrede başarılı

1 Hüseyin Paşa hakkında toplu bilgi için bak, Osman-zâde Tâib Ahmed, *Hadikatü'l-cüzerâ, Freiburg* 1969, s. 124-126; Orhan Köprülü, Amuca-zâde Hüseyin Paşa maddesi (*İslâm Ansiklopedisi*), İstanbul; Râmiz Paşa-zâde Mehmed İzzet, *Harita-i Kapûdânân-ı Deryâ*, İstanbul 1249, s. 75-77.

2 Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin, *Devhatü'l-meşâyih ma' zeyl* (taş basması) s. 74-76; Orhan Köprülü, Feyzullah Efendi maddesi (*İslâm Ansiklopedisi*), İstanbul; *İlmiyye Sainâmesi*, İstanbul 1334, s. 491-493.

olamamışlardı³. Tarihimizde 1703 Edirne vak'ası veya Feyzullah Efendi olayı nâmiyle meşhur olan bir iç isyânı takip eden günlerde ise, II. Mustafa'nın kardeşi III. Ahmed Padişah olmuş (22 Ağustos 1703)⁴ ve zorbarların isteği üzerine İmparatorluğun merkezi de yeniden Edirne'den İstanbul'a nakli edilmişti.

III. Ahmed'in ilk zamanları, bâzı hadiseler istisnâ edilecek olursa, Osmanlı İmparatorluğu için dış siyâset bakımından bir sülh ve sükûn dönemi, kendini toparlama devri olmuştur diyebiliriz. Kavanoz Ahmed Paşa, Morali Damad Hasan Paşa, Kayserili Kalaylıkoz Ahmed Paşa, Baltacı Mehmed Paşa ve nihayet Çorlulu Ali Paşa gibi kısa sürelerle iş başına getirilen sadrîâzamlar döneminde, III. Ahmed, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir müddet önce imzaladığı barış anlaşmasına sâdik kalarak, Venedik, Avusturya ve bilhassa Rusya gibi komşularıyla yeni bir olay çıkarmamağa son derecede dikkat etmiştir; hatta Avrupa'nın kuzeyinde İsveç krallığı ile Danimarka, Lehisten ve Rusya arasında ceryan eden savaşlara seyirci kalarak, İmparatorluğu yeni bir maceraya sürüklemekten azamî şekilde kaçındığı görülmüştür⁵. Fakat vuku bulan olaylar, zamanla Osmanlı Devleti'ni istemese dahi yeni bir savaşa doğru itiyordu.

Avrupa'nın doğusunda yeni yeni gelişmekte olan Rusya Çarlığı, İstanbul anlaşmasıyla Azak Kal'ası'nı Türklerden alıp, Azak denizine çıkmakla yetinmemiş, başında Büyük Petro olduğu halde, açık denizlere inme politikası gütmeye başlamıştı. Bu yüzden, bir taraftan Türklerle, diğer taraftan da, henüz Avrupa'nın hatırı sayılır krallıklarından olan İsveç Krallığı ile yeni yeni mücadeleler vermeğe hazırlanıyordu⁶. Ancak Rus Çarı Büyük Petro, Türklerden önce, İsveç Kralı XII. Şarl ile karşılaşmak mecburiyetinde kalmıştı. Çünkü İsveç'e karşı birleşen Rusya, Lehistan ve Danimarka üçlüsünden, Türklerce Nalkıran diye meşhur olan Lehistan Kralı II. Oğüst, Bal-

3 Bunlar hakkında umûmî bilgi için bak, Osman-zâde Tâib Ahmed, *Aynı eser*, s. 126-130; Sâlim, *Teskire-i Sâlim*, İstanbul 1315, s. 252-258.

4 Mehmed Şem'i, *İlâveli Esmârü't-tevârih ma' zeyl* (taş basması), s. 76; İsmail Hâmi Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1961, C. IV, s. 1.

5 Akdes Nimet Kurat, *İsveç Kralı XII. Karl'ın Türkiye'de kalışı ve bu sıralarda Osmanlı İmparatorluğu*, İstanbul 1943, s. 70 v.d.

6 Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet* (Tertib-i cedid, ikinci baskı) İstanbul 1309, C. I, s. 354-357'de Büyük Petro'nun vasiyet-nâmesi.

tık sâhilinde ve Düna nehri ağzında bulunan Riga şehri ile Lettonya bölgesini İsveç krallığından almak; Rusya da bu bölgenin kuzeyini yâni Saint Petersburg (bugünkü Leningrad) havâlisini ele geçirmek istiyordu. Danimarka ise, Holştayn'da İsveç krallığının nüfûsünü kırmak düşüncesindeydi⁷. Bu sebeple Avrupa'nın kuzeyinde başlayan savaşlar, birkaç sene sonra İsveç kralı XII. Şarl'ın galibiyetleri sonucu, Rusya'nın güneyine intikal etmiş ve XII. Şarl'ın kuvvetleriyle, Büyük Petro'nun askerleri nihayet 1709 senesi yaz aylarında Poltava önünde, neticeyi ta'yin edecek savaşı yapmak üzere, karşı karşıya gelmiş bulunuyordu⁸. Bundan dolayı da Rusya'nın, Osmanlı İmparatorluğu ile meşgul olacak zamanı kalmamıştı. I. Petro, bilâkis Rusya'ya karşı bir Osmanlı-İsveç siyâsî anlaşmasından ve dayanışmasından çekindiği için III. Ahmed'e gönderdiği tatlı dilli nâmelerle, aradaki dostluğa sâdik kaldığını tekrarlıyor ve Osmanlı İmparatorluğu hakkında fena hiç bir niyete sahip bulunmadığını bildiriyordu⁹.

Pek tabii bütün bunlar zaman kazanmak için yapılan siyâsî oyunlardan başka bir şey değildi. İsveç krallığına karşı elde edilecek başarıdan sonra güneye, Osmanlı İmparatorluğu üzerine inmeyi tasarlayan Rus Çarı I. Petro, nitekim Azak ve Taygan ile Don nehri üzerindeki Voroneş limanlarında bir taraftan da yeni yeni savaş gemileri inşâ ettirmekte idi¹⁰.

Bu süre içinde Osmanlı devlet adamları ise, Avrupa'nın kuzeyindeki savaş durumunu çok yakından takip etmekle beraber, Rusya'ya karşı, İsveç krallığı ile birlikte harekete bir türlü karar vere-

7 Ahmed Refik, *Baltacı Mehmed Paşa ve Büyük Petro*, İstanbul 1327, s. 32; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1983, C. IV, Kısım 2, s. 181 ve 218; Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusret-nâme* (İsmet Parmaksızoğlu neşri), İstanbul 1966, C. II, Fasikül 1, s. 253.

8 Bu hususta tafsilât için bak, Akdes Nimet Kurat, *İsveç Kralı XII. Karl'ın hayatı ve faaliyetleri (1682-1718)*, İstanbul 1940, s. 174 v.d.; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Aynı eser*, C. IV, Bölüm 1, Üçüncü baskı, Ankara 1982, s. 49-62; Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusret-nâme*, C. II, Fasikül 1, s. 254.

9 Akdes Nimet Kurat, *Prut Seferi ve Barışı (1711)*, Ankara 1951, C. I, s. 97-104; Aynı yazar, *İsveç Kralı XII. Karl'ın Türkiye'de kalışı ve bu sıralarda Osmanlı İmparatorluğu*, İstanbul 1943, s. 78-80.

10 Cemal Tukin, *Osmanlı İmparatorluğu devrinde Boğazlar Meselesi*, İstanbul 1947, s. 35-37.

miyorlardı. Her ne kadar Çorlulu Ali Paşa'nın sadâreti döneminde ve Yusuf Paşa'nın Özü vâlisi ve Bender muhafızı bulunduğu sıralarda Yergöğü'lü Mehmed Efendi vasıtasıyla, XII. Şarl'a özel mahiyette bâzı mektuplar gönderilerek, iki devlet arasında, Thorn şehrinde, yarı resmî temaslar vuku' bulmuş ise de¹¹, Osmanlı padişahı III. Ahmed, I. Petro ile aradaki münâsebetlerin bozulmasını bir türlü düşünmek istemiyordu¹². III. Ahmed, büyük bir iyi niyet içinde Rus Çarı I. Petro'ya gönderdiği mektuplardan birinde şöyle diyor:

«Azak Denizi üzerinde bulunan Azak ve Taygan ile Don nehri üzerinde olan Voroneş limanlarında donanma vücuda getirmeğe ne lüzum vardır. Karadeniz tamamen bizim elimizde olduğuna ve iki devlet arasında dostluk bulunduğuna binâen, Devlet-i aliyye Karadeniz'e hiç bir yabancı devlet gemisi sokmayacağına göre, siz kimden korkarsınız? Diğer taraftan Azak Denizi'nden başka bir denize gitmek sizin için mümkün olmadığına nazaran, bu gemilerin, Karadeniz'den başka bir deniz için hazırlattırıldığı nasıl düşünülebilir»¹³.

III. Ahmed'in bu düşünceleri nihayet hakikat oldu ve I. Petro'nun oyunları da az sonra İsvec kralı XII. Şarl'ın Poltova önünde mağlubiyete uğraması sonucu meydana çıktı. Böylece, Rus çarlığı'nın, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı olan hakiki düşünceleri anlaşıldı. Bir taraftan I. Petro'nun, iki devlet arasındaki 1700 tarihli İstanbul anlaşmasının bâzı maddelerini Rusya lehinde ta'dile teşebbüsü, diğer taraftan XII. Şarl'ın Türk sınırlarına ilticâ etmesi sonucu meydana gelen hudud tecâvüzü olayları, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya'yı sonunda kaçınılmaz bir savaşın eşiğinde karşı karşıya getirdi. Bu karşılaşmada hiç şüphesiz XII. Şarl ile onun İstanbul'a gönderdiği adamlarının da büyük rolü olmuştur. I. Petro'ya karşı hezimete uğrayan İsvec kralı, ancak Osmanlılar ile birleşmek suretiyle Rusya'dan intikam alabileceğini bildiği için bütün gayre-

11 Râşid, *Tarih*, İstanbul 12, C. III, s. 293 v.d.; Ahmed Refik, *Baltacı Mehmed Paşa ve Büyük Petro*, İstanbul 1327, s. 34-39; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Aynı eser*, C. IV, Bölüm 1, s. 58 v.d.; Akdes Nimet Kurat, *İsvec Kralı XII. Karl'ın hayatı ve faaliyetleri*, s. 135 v.d.

12 Râşid, *Tarih*, C. III, s. 296; Akdes Nimet Kurat, *İsvec Kralı XII. Karl'ın Türkiye'de kalışı ve bu sıralarda Osmanlı İmparatorluğu*, s. 70 v.d.

13 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Aynı eser*, C. IV, Kısım 2, s. 176'da, 6 numaralı Nâme-i hümayün Defterinin 36'ncı sahifesinden alınan mektup örneği.

tile III. Ahmed'i ve Osmanlı devlet adamlarını, Rusya'ya karşı yeni bir savaşa zorluyordu. Bilhassa İstanbul'a yolladığı General Stanislaw Poniatowski vasıtasıyla¹⁴, yakın zamanda I. Petro'nun Osmanlı İmparatorluğu sınırları üzerinde görüleceğinden bahs ederek, Türklerin bir an önce Ruslarla savaşmalarında büyük yarar olduğunu söylüyor ve kendisine derhâl yardım edilmesini istiyordu¹⁵. Nitekim bir süre sonra XII. Şarl'ın düşündükleri ve dedikleri tahakkuk etmeğe başlamıştı. Rus Çarı I. Petro'nun İstanbul'da bulunan elçisi Andreyeviç Tolstoy birden ağız değiştirmiş ve iki taraf arasında 1700 tarihli İstanbul anlaşmasının tecdid ve ta'dilini istemeğe başlamıştı¹⁶. Fakat aynı zamanda bu anlaşmayı yenileme işlemi sırasında hazırlanacak metne, İsvec Kralı XII. Şarl'ın, Osmanlı İmparatorluğu topraklarında muhafaza edilmeyerek, sınır dışına çıkarılması ve İsvec kralına fi'ilen yardım eden, aynı zamanda beraberinde Devlet-i aliyye'ye ilticâ etmiş bulunan Kazak hatmanı Mazeppa'nın dahi kendilerine derhâl teslimi maddelerinin ilâve olunmasını istiyordu¹⁷.

Rus Çarı Petro bu siyâsi münâsebetler ve görüşmeler esnasında, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan Ortodoks teba'a üzerindeki faaliyetlerini dahi artırmıştı. Ticaret maksadiyle bilhassa Balkanlara gelen Rus tüccarları, beraberlerinde getirmiş oldukları Çar Petro'ya âit resimleri ve haçları, gizlice Boğdan, Eflak, Sırbistan ve Karadağ bölgesinde yaşayan Ortodokslara dağıtmak suretiyle, bunlar arasında geniş ölçüde propaganda yapıyor ve bu gayr-ı müslimleri Devlet-i aliyye aleyhine Rusya ile birlikte harekete teşvik ediyorlardı¹⁸. Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında

14 Stanislaw Poniatowski'nin İstanbul'a gelmesi, Fransa elçisiyle temâst, İstanbul'daki sair çalışmaları, Bâb-ı âlf'yi Rusya'ya karşı savaşa teşvik etmesi ve harp planındaki rolleri için bak, Akdes Nimet Kurat, *Prut Seferi ve Barışı 1711(1123)*, C. I, s. 127-187.

15 Bu hususla alakalı olarak bak, Ahmed Refik, *Baltacı Mehmed Paşa ve Büyük Petro*, s. 43-45'de bulunan 13 Temmuz 1709 tarihli mektuba.

16 Râşid, *Tarih*, C. III, s. 299 v.d.; Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretname*, C. II, Fasikül 1, s. 257; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Aynı eser*, C. IV, Kısım 1, s. 65; C. IV, Kısım 2, s. 176-178.

17 *Ahmed Refik, Baltacı Mehmed Paşa ve Büyük Petro*, s. 47-52.

18 Bak, Başbakanlık Arşivi, *Mühimme Defteri*, No. 115, s. 503, 518, 535, 543 ve 551'den nakiller için, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Aynı eser*, C. IV, Bölüm 1, s. 70-75.

vukû' bulacak bir savaşta, onların Çar Petro'ya yardım etmelerini, mahallî isyânlar çıkarmalarını temine çalışıyorlardı. Nitekim Karadağ bölgesinde başarılı olmuş ve buradaki dağlıların, Devlet-i aliyye'ye karşı isyân etmelerini sağlamışlardı. Sırp'lar da doğru durmuyordu. Eflak ve Boğdan Beyleri dahi bir savaş vuku'unda Rusya'ya yardım etmeyi, onlarla beraber olmayı va'd ederek, I. Petro ile bâzı anlaşmalar yapmışlardı. Bilhassa Boğdan Beyi Mihail Rakoviç ve daha sonra bu beyliğin başına getirilen Dimitri Kantemir zamanında, Boğdan beyleri ile Rusya arasındaki münâsebetler, 13 Nisan 1711 tarihli Lutsk anlaşmasıyla çok ileri bir safhaya varmıştı¹⁹. Eflak Beyi II. Konstantin (Brankovan) ise, Rusya ile olan siyâsî münâsebetlerinde Kantemir kadar ileri gitmemekle beraber, bu dahi bir savaş sırasında Rusya'ya yardım edeceği hususunda I. Petro'ya gizlice söz vermişti²⁰.

Bütün bu hususlar, Rus Çarı I. Petro'nun, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı bir savaş için artık esâsî şekilde hazırlandığını gösteriyordu. Bu yardım karşısında, pek tabiidir ki Devlet-i aliyye de daha fazla âtil kalamazdı. III. Ahmed, bütün iyi niyetlerine ve Rusya ile aradaki dostluğu devam ettirmek istemesine rağmen, nihayet Rus Çarı'nın hileli politikasını anlamış ve kat'î şekilde mukabil hazırlıklara girişmişti. Bilhassa Kırım Hanı Devlet Giray Han'ın İstanbul'a da'veti üzerine, gelüp İstanbul'da padişaha söylediği sözler, III. Ahmed'i, Rus savaşı hususunda acele ve ciddi kararlar almaya mecbur etmişti²¹. Devlet Giray özetle şöyle diyordu:

«Şâyet bu düşmanın barış ve anlaşma sözlerine i'timat edilir ve sınırlarınızdan gelen haberlere kıymet verilmezse, Kırım elden gittiği gibi, İmparatorluğun Avrupa kıtası üzerinde bulunan toprakları dahi zamanla düşman istilâsına uğrar; Rusların esas gayesi güneye, İstanbul'a inmektedir. Bunun için de gayr-ı müslim re'âyânız ile gönül birliği ve iş birliği yapmıştır. Bu sebeple dikkatli bulunmak gerektir»²².

Bu görüşme ve 20 Kasım 1710 tarihinde III. Ahmed'in katılımıyla İstanbul'da toplanan Büyük Divân'da Rusya'nın durumu tekrar gözden geçirildikten sonra, devrin şeyhülislâmı Başmakçı-zâde Ali Efendi'den alınan fetvâ üzerine²³, Rusya'ya savaş ilânı resmen kararlaştırılmış ve İmparatorluğun her tarafında savaş hazırlıklarına başlanmıştır. İlk iş olarak, İmparatorluğun bir çok yerlerinde vâililer ve sancak beyleri arasında büyük değişiklikler yapıldı. Meselâ Özü Beylerbeyi ve Bender Muhâfızı Çerkes Yusuf Paşa, Kırım Han'ının isteği üzerine, Kılıburun kal'asına habs olundu. Rumeli Beylerbeyi vezir Kara Mehmed Paşa, Özü Vâililiği ile birlikte Bender Muhâfızlığına getirildi. Boğaz-hisâr Muhâfızı vezir Çavuş-oğlu Çakırcı Hasan Paşa Rumeli Beylerbeyliğine atandı. Hurre Ali Paşa Bursa Sancak Beyi; Boşnak Hasan Paşa Anadolu Beylerbeyi; Arnavud Abdi Paşa Belgrad Muhâfızı; vezir Abdullah Paşa Ağrıboz Muhâfızı; kardeşi sâbık sadrîâzam Numan Paşa Hanya Muhâfızı; vezir Helvacı Yusuf Paşa da Boğaz-hisâr Muhâfızı olarak görev aldı²⁴. Bilâhîre, 1710 senesi Aralık ayı başından itibaren bütün vilâyetlere emirler gönderildi. Çeşitli alanlarda, Rus seferiyle alakalı hazırlıkların bir an önce tamamlanması bildirildi. Yazılan emirlere göre, Ordû-yı hümayûn Edirne'de toplanacak olduğu için İmparatorluğun Anadolu cihetindeki eyâlet ve sancak beyleri, timârlı sipâhileri ve kapı halklarıyla birlikte Edirne sahrasına gelecek; Rumeli vâilileri ve sancak beyleri ise, doğruca Tuna nehri istikametinde ilerliyerek, bu nehir üzerinde bulunan İsakçı kasabası ve geçidi civârında toplanacaktı²⁵. Bu arada seferî vergilerin alınması ve Hazîne-i âmire'ye gönderilmesi hususunda da ayrı ayrı emirler çıkarılıyordu. Bütün bu işlerin teşkilâtlandırılması mes'eleleri dahi ikinci def'a sadâret makamına getirilen Baltacı Mehmed Paşa'ya bırakılmıştı.

Mehmed Paşa, Kastamonu sancağının Osmaniçik kasabasında doğmuş ve çocukluk çağını müte'âkib İstanbul'a gelerek, Saray-ı hümayûn'un Baltacılar Ocağına intisâb etmişti. Kasım 1703'de Bü-

19 Ahmed Refik, *Adı geçen eser*, s. 64-67 ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Aynı eser*, C. IV, Kısım 2, s. 62 v.d., 80 v.d.

20 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Aynı eser*, C. IV, Kısım 1, s. 73-74; Kısım 2, s. 42-44.

21 Akdes Nimet Kurat, *Prut Seferi ve Barışı*, C. I, s. 162 v.d.

22 Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusret-nâme*, C. II, Fasikül 1, s. 264 v.d.; Râşid, *Tarih*, C. III, s. 337 v.d.; Ahmed Refik, *Adı geçen eser*, s. 58-60.

23 Râşid, *Tarih*, C. III, s. 338-342'de Seyyid Ali Efendi'nin Rus seferi hakkında verdiği fetvânın gerekçesi mevcuttur. Ayrıca bak, Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusret-nâme*, C. II, Fasikül 1, s. 266; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Aynı eser*, C. IV, Bölüm 1, s. 76.

24 Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Adı geçen eser*, C. II, Fasikül 1, s. 267.

25 Ahmed Refik, *Baltacı Mehmed Paşa ve Büyük Petro*, s. 62-63.

yük Mirâhor oldu. Ekim 1704'de Kapudan Paşalığa getirildi ve Aralık 1704'de Kalaylıkoz Ahmed Paşa'nın yerine, birinci def'a sadâret makamını işgal etti. 3 Mayıs 1706 (19 Muharrem 1118) tarihinde, Çorlulu Ali Paşa'nın bu makama getirilmesinden sonra, Mehmed Paşa Erzurum ve Sakız muhâfızlıkları, Haleb vâililiği gibi görevlerde bulundu. Nihayet bu hizmette iken 18 Ağustos 1710 tarihinde, ikinci def'a sadriâzam oldu²⁶. Bu sebeple Prut seferi hazırlıkları onun bu ikinci sadâreti dönemine tesâdüf etti.

Baltacı (Teberdar) Mehmed Paşa'nın Rus seferi hazırlıklarıyla alakalı olarak vermiş olduğu emirler dâhilinde, toplanması arzu edilen eyâlet askerleri ve bunların yapacakları işlerden mâ'adâ²⁷, 30,000 Yeniçeri, 10,000 Cebeci ve 7,000 Topçu'nun yeniden ocağa kayd edilmesi hususları da bulunuyordu²⁸. 3000 kadar Mısır askeri dahi bu sefere iştirâk edecekti. Diğer taraftan bu çalışmalara muvâzi olarak, ordunun iâşesini te'min maksadiyle, İmparatorluğun muhtelif köşelerinden, Akdeniz yoluyla, Selânik, Kavala ve Enez limanlarına sevk edilecek zahire, hayvan yemi ve sair savaş malzemesi de buralardan Tuna istikametinde, İsakçı, Tolça ve Babadağı taraflarına yâni kuzeye doğru gönderilecekti.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kara kuvvetleriyle birlikte, deniz kuvvetleri, yâni Donanmâ-yi hümâyû'nun hazırlanması hususunda da faaliyete geçilmiş ve kara kuvvetleriyle iş birliği yapması emr olunan Kapudân-ı deryâ Hacı Mehmed Paşa, 360 parçadan oluşan Osmanlı donanmasıyla Karadeniz'de; diğer Kapudan Hoca İbrahim Paşa da 8 kalyon ile Akdeniz muhâfazasında görev almış bulunuyordu. İsmet Parmaksızoğlu tarafından yayınlanan, Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa'nın *Nusret-nâme* isimli eserinde, bu 360 parçalık donanmada mevcut gemilerin ve askerinin mikdarı şu şekilde kaydedilmektedir:

«...Kapudân-ı deryâ Mehmed Paşa, Karadeniz seferine görevlendirildiğinden, 3,300 levendle dolu Başarda ve 22 parça Çekdiri'-

26 Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusret-nâme*, C. II, Fasıkül 1, s. 229 ve 261 v.d.; Osman-zâde Tâib Ahmed, *Hadikatü'l-cüzerâ*, s. 8; Tayyâr-zâde Ahmed Atâ, *Atâ Tarihî*, İstanbul 1291, C. II, s. 147 v.d.

27 Bunların nerelerden ve ne mikdarda geldiği hakkında bak, Münir Aktepe, Baltacı Mehmed Paşa'nın Prut seferi ile ilgili emirleri (*Tarih Enstitüsü Dergisi*), Sayı 1, s. 131-170.

28 Râşid, *Tarih*, C. III, s. 341.

den başka, 16000 cenkci alan 27 parça Kalyon ile kapudâne ve patrona gemileriyle ve her biri 220 levend alan 30 Kalite, 80 levendlik 60 Firkate, 30 levendlik Kancabaş sandal ve sığ sularda zahire, cebehâne, asker taşımağa yarıyacak, kal'a altında cenk etmeye elverişli, yedi nefer mürettebli, 101 Volik denilen gemi ki, toplam olarak 360 parça gemi 35,007 levend Tersane'den hareket etti. ... bunlar, 45 lik mermer gülle atan Büyük Sayka topları ile Kal'a-küp balyemez ve Kolonborna? topları, mühimmatı, cebehâne ve zahireyi yüklü olarak, Kili kal'asına (yâni Tuna nehri ağzına) gönderildi...»²⁹.

Bu makalemizde esas üzerinde durmak istediğimiz husus ise, tarihimizde 1711 Prut seferi nâmiyle meşhur olan Osmanlı-Rus harbi arefesinde, Devlet-i aliyye'nin diğer sahalarda yaptığı ve Osmanlı vekayi'-nâmeleri ile tarihlere geçmeyen hazırlıklara; teknik çalışmalarla, bunları ilgilendiren bir kısım vesikaların yayınlanmasına âit olacaktır. Rusya'ya karşı açılan bir savaş mümkün olduğu kadar kuzeyde, Rus toprakları üzerinde veya Rus sınırlarına çok yakın yerlerde yapmak, hiç şüphesiz Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük tahribat görmemesi bakımından menfaatine uygun olacaktır. Bu sebeple başta Sadriâzam Baltacı Mehmed Paşa olmak üzere, diğer bir çok Osmanlı Devlet adamı, bilhassa vezîrier ve kumandanlar, bir an evvel Rus sınırlarına varmak ve Tuna nehrini tehlikesizce kuzey istikametinde geçtikten sonra Rusya ile savaşa başlamak istiyorlardı. Bu iş için de pek tabiidir ki, Tuna nehrinin kuzeye geçit veren en mühim mahâllerini, yâni Tolça ve İsakçı havâlisini her şeyden önce muhâfaza altına almak; bilâhire burada, Ordû-yı hümâyû'nun geçeceği büyük köprüyü kurmak lâzım geliyordu. Bundan dolayı Sadriâzam Baltacı Mehmed Paşa, Ordû-yı hümâyû'da toplanacak askerinin nerelerden ve ne mikdarda geleceği; donanmanın nasıl hazırlanıp nerelere gideceği ve ordu için gerekli yiyecek, malzeme ve cebehânenin, nerelerden, hangi yollarla kuzeye sevk olunacağı hususunda, imparatorluğun muhtelif yerlerine türlü emirler gönderdiği gibi; bu kuvvetlerin ve malzemenin Tuna nehri kuzeyine geçirilebilmesi için de lüzumlu görülen büyük köprü'nün ve sair yolların vaktiyle yapılması, kurulması ve muhâfazası hakkında, bilhassa Ru-

29 Râşid, *Aynı eser*, C. III, s. 318, 353-354; *Nusret-nâme*, C. II, Fasıkül 1, s. 270 v.d.

meli tarafında bulunan, eyâlet vâlilerine, sancak beylerine ve kazâların kadıları ile iş erlerine emirler yazdırıyordu. Tuna nehrinin güneyinde toplanacak, fakat zamanında kuzeye geçirilemeyecek, askerlerin, malzemenin ve zahirenin bu savaşta hiç bir fayda sağlamayacağı; diğer taraftan Osmanlı ordusundan daha önce, Rusların Prut nehri ile Tuna'yı güneye geçmeleri hâlinde, yapılacak savaşın Türklerin aleyhinde sonuçlanacağını bilen Devlet adamları, köprü yapılması hakkında gereken işleri, en ince teferruatına varıncaya kadar alâkalı makamlara ve yerlere yazıyor, bir an önce yapılacak çalışmaların tamamlanmasını titizlikle takip ediyorlardı. Öncelikle Tuna köprüyünün kurulmasında kullanılacak tonbazlar için gerekli malzemenin, yâni kereste ve demir ile sair ihtiyaç maddelerinin, nerelerden ve ne miktarda te'min olunarak, hangi şehirlerde nelerin yapılacağına dâir dikkat çekici emirler veriyorlardı.

Diğer taraftan elimizde mevcut vesikaların, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir savaştan önce ve savaş sırasında, teknik sahada, yerine göre ne gibi hazırlıklar yaptığını ve bunları ne şekilde uyguladığını bize göstermesi, yâni bir savaşa hazırlanış tarzını açıklaması bakımından da çok önemli olduğu görülmüştür. Aynı zamanda İmparatorluğun, bilhassa Balkanlar'da ve Tuna nehri havzasında hangi cins ağaçları ihtivâ eden ormanları bulunduğunu; demir madeninin daha ziyâde nerelerde bulunduğunu; köprü kuracak ve tonbaz yapacak bâzı ustalarla, sair malzemenin nerelerden te'min edildiğini dahi göstermesi, bu gibi mes'elelerle uğraşan kültür ve san'at tarihçilerine, iktisad tarihçilerine ve coğrafyacılar değişik bilgiler vermesi nedeniyle de göz önünde tutulacak olursa, bizim burada yayınladığımız vesikaların ehemmiyeti biraz daha iyi anlaşılmuş olacaktır kanâatindeyiz.

Bahis konusu vesikalar şimdiki kadar hiç bir yerde neşredilmemiş olup, bunların hepsi de, Başbakanlık Arşivi'nde, Mâlîyyeden Müdevver, 4066 numaralı defterin içinde toplanmış bulunmaktadır³⁰. Defterin tamamı ise 118 varaktır; fakat içinde yazılmamış bir hayli boş sahife vardır. Bilhassa verilen emirlerin konuları ve yapılacak işlerin nev'i ve yerleri değişikçe, arada boş sahifeler bırakıldığı

30 Bu emirleri ihtivâ eden ve Mâlîyyeden Müdevver bulunan bu defter, öğrencim ve hâlen meslekdaşım, Yrd. Doç. Dr. İlhan Şahin tarafından tespit edilerek, yeri bana bildirilmiş olduğu için kendisine çok teşekkür ederim.

görülmektedir. Mezkûr defterde ilk vesika 8 Şevval 1122 (30 Kasım 1710) tarihini taşımakta olup, Şevval 1122 tarihli daha bir hayli vesika vardır. Diğer vesikalar da yine Prut seferi ile alâkalıdır. Hicri 1123, 1124, 1125 ve 1126 (yâni Şubat 1711-1714) yıllarına âit, diğer bir kısım vesikalarda dahi bu seferle alâkalı bilgiler mevcuttur. Ancak defterin son varağında, Revan muhâfızı vezir İbrahim Paşa ile Gence kal'ası muhâfızı Genc Ali Paşa'ya hitâben yazılmış, 27 Zilhicce 1144 (10 Haziran 1733) tarihli iki hüküm sûreti bulunuyor. Bir de Şirvan eyâletinden mübâyaa olunacak zahire ile alâkalı ve hicri 1144 tarihli diğer bir hüküm sûreti kayda geçmiştir.

Vesikaların konularına gelince, bunların hepsi de Prut Savaşı ile alâkalı olmakla beraber, çok çeşitli mes'elelere âit bulunmaktadır. Meselâ defterin baş kısmında bulunan ve daha ziyâde Şevvâl 1122 ile 1123 senesi târihlerini taşıyan vesikaların büyük bir kısmı, Prut seferi münâsebetiyle Tuna nehri üzerinde kurulması icâb eden köprülere ve bilhassa, İsakçı Köprüsü'nün inşâsında lâzım olacak tonbazların yapımına ve sair malzemenin teminine, yapılan masrafların ödenmesi husûslarına âittir. Defterin daha sonraki sahifelerinde ise, Turla ve Tuna nehirleri üzerinde seyr edecek olan ve açık ta'bir edilen küçük gemilerin inşâasına, bunların ihtiyacı bulunan malzemeye ve askere dâir bilgiler vardır. Bu hususa örnek olmak üzere, 4066 numaralı defterin 24 üncü sahifesinden aldığımız bir vesika, burada yayınladığımız belgeler kısmında aynen yer almış bulunmaktadır. Vesikaların diğer bir kısmı da Prut seferi münâsebetiyle istenilen Levend askerinin toplanması husûsuna dâirdir. Bu konu için bahis mevzu'u 4066 nr.lu *Defter*'in 29a ve 33b varaklarında bulunan belgelerden bir örnek alınmış olup, makalemizin sonunda aynen verilmiştir. Kezâ bu meyanda, Avlonya Sancağı Mutasarrıfı Ali Paşa'ya (Bak, Vrk. 37b); Ohri Sancağı Mutasarrıfı Mehmed Paşa'ya (Bak, Vrk. 40a) ve İskenderiyye Sancağı Mutasarrıfı Tâhir Bey'e (Bak, Vrk. 44a) hitâben yazılmış, Şevvâl 1122 [Kasım-Aralık 1710] tarihli daha bir çok hüküm sûreti bu Defterde yer almıştır. Ayrıca, sefer esnasında kulağuzluk hizmetini ifâ edecekler için de bir hayli emir sûreti bulunmaktadır.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, 1711 Prut seferinin muhtelif yönlerden hazırlıklarının ikmâli için hicri 1122 ve 1123 (1710-1711) yılları arasında, bir çok yerlere, çeşitli işler için türlü emirler gönderildiği gibi, seferin devamı esnâsında ve daha sonraki dönemler-

de dahi bu husûsla alâkalı bir hayli emir verilmiştir ve bunların hepsi de, Başbakanlık Arşivi'ndeki 4066 numaralı defterde toplanmış bulunmaktadır. Bu itibarla, bahis konusu defter, Prut seferi için olduğu kadar, sonrası için de çok değerli bir kaynaktır diyebiliriz. Bu defterde mevcut vesikaların tamamının yayınlanması ise, hiç şüphesiz meçhul kalmış bir çok mes'eleleri aydınlığa kavuşturacaktır. Ancak bizim bir makale içinde bu işin tamamını yapmamız mümkün olamayacağından, kısım kısım ve önemli gördüğümüz bazı vesikaları bir arada yayınlamaya karar vermiş bulunuyoruz. Bu yazımızda muhtelif mes'elelere dâir birer, ikişer örnek vermekle beraber, daha ziyâde köprü ve tonbaz yapımı ile alâkalı vesikalar üzerinde durmayı uygun bulduk. Bu târihten takriben 60 sene sonra devletin resmî vak'a-nüvisi olarak, 1768-1774 Osmanlı Rus savaşına iştirâk eden Enverî Efendi'nin dahi, târihine kayd etmiş olduğu aşağıdaki satırlar göz önünde tutulacak olursa, köprü inşâsı ve tonbaz yapımı ile alâkalı vesikalara verdiğimiz önem, biraz daha iyi anlaşılabilir olacaktır. Enverî Efendi, Târihinin 1182 (1768) senesi ve-kayî'i meyânında şöyle yazmaktadır:

(127/b) «İş bu sene-i mübârekede nehr-i Tuna üzerine inşâ olunan cisir bundan mukaddem vukû' yafte olan seferlerin ekserisinde binâ ve inşâ oluna gelüp, lâkin keyfiyyet-i vaz' ve sûret-i inşâsı, Defâtir-i aklâm ve kütüb-i tevârihden bir mahâlde mestûr olmayıp ve 50 (1737-1738) tarihinden berü Sefer-i Hümâyûn dahi vâki' (128/a) olmamak takribi ile âşinâyân-ı fenn-i cisirden kimesne kalmayub, bu def'a 82 (1768) târihinde hasbe'l-iktizâ binâ olunmasın murâd eylediklerinde, vaz' u inşâsı dekâyıkına âşinâ olanlardan fakat bir âdem bulunup, eğer ol dahi vefat etmek lâzım geleydi, cisir-i mezkûrun binâ ve inşâsı husûsunda azım zahmet çekilüp, vaz'-ı cisre me'mûr olanlar giriftâr-ı hayret-ü meşakk olacakları emr-i muhakkak bir ma'nâ idi...»³¹.

Bu ifâde açık olarak bize gösteriyor ki, daha sonraki devirlerde, yâni XVIII. yüzyılın ikinci yarısında, Osmanlı Devleti'nde, Tuna üzerine köprü kurmak mes'alesi müşkilât arz etmeğe başlamıştır. Enverî Efendi'nin dediği gibi, herhangi bir yerde bu husûsla alâkalı kayıtlar da bulunmamıştır. Bu nedenle bizim üzerinde durmak is-

31 Enverî, *Vekayî-nâme*, Üniversite Kütüphânesi, Ty. No. 5994, vrk. 127b v.d.

tediğimiz köprü mes'alesinin önemi kendiliğinden ortaya çıkmış oluyor.

Bahis konusu defterin başında ve siyâkat ile yazılmış ilk vesikada, istenilen malzeme ve usta bakımından şu kayıtları görüyoruz.

Mübâşir Osman Ağa ma'rifetiyle inşâ olunacak 150 aded tonbaz ve 300 aded çapcak için takriben iki bin aded muhtelif cins çam ağacı. Ayrıca Sokol kazâsından 100 neccâr ile 5 aded bisâti ve kovac(?) ocağı; Öziçe kazâsından kezâ 50 neccâr ile 2 aded mükemmel bisâti ve kovac ocağı; Srebrnitza kazâsından 100 aded neccâr ile 50 aded mükemmel bisâti ve kovac ocağı; Vişegrad kazâsından 40 aded neccâr ile 1 aded mükemmel bisâti ve ve kovac ocağı; İzvornik livâsı cânibinden 60 neccâr ile 21 nefer kıbtî ve daha bazı kazâlardan 560 aded neccâr, 18 aded mükemmel bisâti ile kovac ocağı ve 50 nefer kıbtî.

Diğer taraftan, yine mezkûr Osman Ağa ma'rifetiyle yaptırılacak olan bu 150 kut'a tonbaz ile sâire için Belgrad ve civârı kazâlarından muhtelif cins ağaçların kesilerek, lüzumlu yerlere gönderilmesi taleb olunuyordu. Meselâ bizzat Belgrad'dan 300 aded ihlamur ağacı; Hisarcık'dan 600 aded kayın ağacı; 10.000 parmak meşe; 200 aded okluk kayın; 800 kolluk kayın ağacı istenildiği gibi, Semendre, Koylıca, Pojorfüca ile Ada'dan ve daha bazı mahâllerden de muhtelif işlerde kulianılmak üzere, kara-ağaç ve diş-budak isteniyordu. Ayrıca Pales cânibinden 2000 aded ihlamur ile 8000 aded kızılcağacının kesilmesi emr olunuyordu.

Bu işlerle alâkalı olarak yazılan emirlerden bazıları ise aynen şöyledir:

I

Belgrad Muhâfızına 12 Şevval 1122 (4 Aralık 1710) târihli emir sûreti :

Nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine inşâallahu-te'âlâ evvelbahâr-ı hüceste-âsârda mukarrer olan sefer-i hümâyûnum için Ordû-yı hümâyûnum ile ma'en götürülüp, iktizâ eden mahâllerde cisir kurulmak için sinin-i sâbıkada ziyâde tonbaz ve araba ve Wranitji' kayıkları müceddeden yaptırılıp, aşağı nakl olunmak mühim ve muk-

tezi olmağa, sinin-i sâbıkada Engürüs cânibinde vâki' seferlerde zikr olunan cisir tonbazları Srebrnitza'da² vâki' Dobrak³ nâm mahâlde yaptırıla-gelmeğe, bu def'a dahi yüz elli kıt'a cisir tonbazların, sinin-i sâbıkada yaptırıldığı üzere Srebrnitza'da vâki' Dobrak nâm mahâlde yaptırılmak için Der-sa'âdet'inden ... mübâşir ta'yin ve irsâl olunmuştur. İnşâallahu-te'âlâ mübâşir-i mümâileyh vardıkda zikr olunan tonbazlara iktizâ eden keresteyi, irsâl olunan sûret-i defter mücebince Sokol ve Üziçe⁴ ve İstar-ı Eflak ve sair bulunan mahâllerden sinin-i sâbıkada kat' olunduğu üzere icâleten kat' ve tonbazların ta'cilen yaptırılıp tekmil olunması emr-i mühim olmağa, bu babda bir dürlü tekâsül eylemeyüp, ol-mikdar keresteyi evvel be-evvel kat' ve nakl ve mahâll-i mezbûrede mevcûd ettirmeye ve gerek tonbazların mu'accelen yaptırılıp tekmil ve hazır ve âmâde ettirilmesinde gereği gibi kendün ziyâde ihtimâm eyliyesin. Şöyleki, ba'zı i'zâr irâdi ile kereste-i merküm temâmen varmamakla bu umûr-i mühimmenin te'hirine bâ'is olmak ihtimâlin olur ise, bir dürlü özürün mesmû'-ı hümayûnum olmayup, mu'âtab olmanı mukarrer bilüp, ânâ-göre kemâl-i basîret üzere hareket eylesin deyü Belgrad Muhâfızı vezîr-i mükerrerem ... Paşa'ya⁵ hitâben emr-i şerifim verilmiştir. Fi. 12 Şevval 1122 (4 Aralık 1710)⁶.

1 Wranitji : Belgrad'ın güney batısında ve Belgrad ile Obrenowaz (Paleş) arasında.

2 Srebrnitza : Bosna'nın kuzey doğusunda İzvornik'in güneyinde ve Drina nehrinin sol sâhili üzerinde.

3 Dobrak : Bosna'nın doğusunda ve Vişegrad'ın kuzeyinde, Drina nehri kıyısında.

4 Üziçe : Bosna'nın doğusunda, Bosna ile Karanovaç arasında; Vişegrad'ın kuzey doğusunda, kaza merkezi.

5 VIII no.lu vesikadan, 5 Zil-ka'de 1122 [26 Aralık 1710] tarihinde, Abdi Paşa'nın Belgrad Muhâfızı bulunduğunu öğreniyoruz.

6 *Mâliyeden Müdevver, 4066 no.lu Defter, vrk. 2/b.*

II

Belgrad Muhâfızına Emr-i şerif.

Nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine inşâallahu-te'âlâ evvel bahâr-ı hüceste âsârda mukarrer olan sefer-i hümayûnum için

Srebrnitza'da vâki' Dobrak nâm mahâlde müceddeden binâsı fermânın olan yüz elli kıt'a cisir tonbazları için Sokol¹ kazâsından yüz nefer üstad neccâr ve mükemmel bisâti ile iki ocak Kovac² (تواج) mu'accelen ihrâc ve tonbaz binâ olunacak mahâll-i mezbûra irsâl ve hizmetde olduklarıncâ iktizâ eden ücretlerin, mübâşir-i mezbûr yedinden verilmek şartı ile tonbazlar tekmil oluncaya değin bir neferi firâr eylemeyüp, cümlesi mevcûd olup, itmâm-ı hizmet eylemeleri için gereğine kendün ziyâde ihtimâm eyliyesün deyü Belgrad Muhâfızı vezîr-i mükerrerem ... Paşa'ya hitâben emr-i şerif verilmiştir. Fi. 12 Şevval sene 1122 (4 Aralık 1710)².

1 Sokol : Bosna Vilâyeti dâhilinde, İzvornik'in güney doğusunda, Srebrnitza'nın ise kuzey doğusunda ve Drina nehri doğusunda, kaza merkezi.

2 *Mâliyeden Müdevver 4066 no.lu Defter, Vr. 3/a.*

III

Belgrad Muhâfızı Vezîr-i mükerrerem ... Paşa'ya hüküm ki;

Nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine inşâallahu-te'âlâ evvel-baharda sefer-i hümayûnum için Ordû-yı hümayûn'um ile ma'en götürülüp, iktizâ eden mahâllerde cisir kurulmak için sinin-i sâbıkadan ziyâde tonbaz ve araba ve Wranitji¹ kayıkları müceddeden yaptırılıp, aşağı nakl olunmak mühim ve muktezi olmağa, sinin-i sâbıkada, Engürüs cânibinde vâki' seferlerde zikr olunan cisir tonbazları, arabaları ve Wranitji kayıkları Belgrad'da yaptırıla gelmeğin, bu def'a dahi yüz elli kıt'a tonbaz arabaları ve ba'zı iktizâ eden mahâllerde her bir kayığın içine sekizer nefer adam binmek üzere, yüz elli aded Wranitji kayıkları, sinin-i sâbıkada yaptırıldığı üzere, Belgrad'da müceddeden yaptırılmak için Der-sa'âdet'den ... mübâşir ta'yin ve irsâl olunmuştur. İnşâallahu-te'âlâ, mübâşir-i mümâileyh vardıkda, zikr olunan arabalara iktizâ eden keresteyi, irsâl olan sûret-i defter mücebince Hisarcık² ve Semendire³ ve ... ve Pojorçça⁴ ve Paleş [Obrenowaz]⁵ ve Ada'dan⁶ sinin-i sâbıkada kat' oluna-geldiği vech üzere mu'accelen kat' ve Belgrad'a nakl ve mevcûd ettirdüp, mübâşir-i merküm ma'rifeti ile bir gün evvel araba ve Wranitji kayıklarının yaptırılıp, hazır ve âmâde ettirmeye bezl-i makdûr eyli-

liyesin. Zikr olunan araba ve kayıkların ta'cilen yaptırılıp, tekmiil olunması emr-i mühim olmağla, bu bâbda bir türlü tekâsül eylemeyüp, ol-mıkdar keresteyi bir gün mukaddem, kazâ-i mezbûrlardan kat' ve Belgrad'a nakl ve mevcûd ettirmeye ve gerek araba ve kayıkların mu'accelen yaptırılıp tekmiil ve itmam ve mevcûd ettirilmesinde gereği gibi kendün ziyâde cehd ü sa'y eyliyesin deyü emr-i şerifim verilmiştir. Fi. 12 Şevval 1122 (4 Aralık 1710)⁷.

1 Wranitji : Belgrad'ın güney batısında ve Belgrad ile Obrenowaz (Pales) arasında.

2 Hisarcık : Belgrad'ın doğusunda ve Belgrad ile Semendire arasında.

3 Semendire (Smederewo) : Belgrad'ın güney doğusunda ve Tuna nehri üzerinde.

4 Pojarfça (= پوزرفچا) : Pasarofça. Posharewaz. Pozarevac. Belgrad'ın ve Semendire'nin güney doğusunda, Tuna nehri güneyinde.

5 Paleş (Obrenowaz) : Belgrad'ın güney batısında ve Sava nehri üzerinde.

6 Ada : Semendire ve Pasarofça arasında, Tuna nehri üzerinde.

7 *Mâlîye'den Müdevver 4066 no.lu Defter. Vrk. 3/a.*

IV

Bosna Vâlisine hüküm ki;

Nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine inşâallahu-te'âlâ evvel-bahâr-ı hüceste-âsârda mukarrer olan sefer-i hümayûnum için Ordûy-ı hümayûnum ile ma'en götürülüp, iktizâ eden mahâllerde cisir kurulmak için Srebrnitza'da vâki' Dobrak nâm mahâlde müceddeden binâ olunması fermân olan yüz elli kıt'a cisir tonbazları için lâzım gelen naccar ve âhengerân ocağı, mu'accelen tedârik ve ihrâc ve mahâll-i mezbûra irsâl ve mevcûd ettirilmesi mühim ve muktazi olmağın, irsâl olunan sûret-i defter mücebince kazâ-i mezbûrlardan dört yüz on nefer üstad naccar ve mükemmel bisâti ile on bir ocak kovac? ve elli nefer kıbtî ta'cilen ihrâc ve tonbaz binâ olunan mahâll-i merkûma bir gün evvel irsâl ve isâl ve hizmetde olduklarıncı iktizâ eden ücretleri mübâşir ... yedinden verilmek şartile, tonbazlar oluncaya değin bir neferi firar eylemeyüp, cümlesi mevcûd ve itmâm-ı hizmet eylemek üzere, gereği gibi kendün ziyâde ihtimâm eyliyesin, zikr olunan tonbazların ta'cilen yaptırılıp, tekmiil olunması emr-i

mühim olmağın, bu babda bir türlü tekâsül, zikr olunan naccar ve âhenger ocağı ve kıbtî neferâtın ber-vech-i müsâra'at, kazâ-i mezbûrlardan, üstâd olup, işe yarar olanlarından ihrâc ve irsâl ve mahâll-i mezbûrede mevcûd ettirilmesinde ve gerek tonbazların mu'accelen yaptırılıp tekmiil ve hazır ve âmâde ettirilmesinde gereği gibi kendün ziyâde ihtimâm eyliyesin deyü emr-i şerif verilmiştir. Fi. 12 Şevvâl Sene 1122 [4 Aralık 1710]¹.

1 *Aynı Defter. Vrk. 3/a.*

V

Bosna Vâlisine hüküm ki;

Nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine inşâallahu-te'âlâ evvel-bahâr-ı hüceste-âsârda mukarrer olan sefer-i hümayûnum için Ordûy-ı hümayûnum ile ma'en götürülüp, iktizâ eden mahâllerde cisir kurulmak için Srebrnitza'da vâki' Dobrak nâm mahâlde. Dersa'adet'imden ta'yîn ve irsâl olunan mübâşir ... ma'rifeti ile müceddeden binâsı fermânım olan yüz elli kıt'a cisir tonbazları ve Belgrad'da binâsı fermânım olan yüz elli kıt'a tonbaz arabaları ile yüz elli kıt'a Wranitji kayıkları için iktizâ eden otuz sekiz bin beş yüz kıyye âhen-i hassın her vakiyyesine ikişer para bahâsı ve birer para âhengerân ücretleri mübâşir-i merküm yedinden verilmek üzere Bosna sancağında Varoş (Wareş)¹ ve Kreşevo (Kreschewo)² ve sâir ma'denlerden mu'accelen mübâya'a ve tedârik ve mübâşir-i merkûmun murad eylediği vech üzere lâzım gelen âlât-ı âhenisini ... dahi ta'cilen ma'denlerde yaptırılıp, kat' ve hazır ve mevcûd ettirdüp, tonbazlara iktizâ eden âheni, tonbazlar binâ olunan Dobrak nâm mahâlde ve arabalara lâzım gelen âheni dahi İzvornik (Swornik)³ nakl olunmak üzere Visoka (Wisoka)⁴ ve Foniça (Foinitza)⁵ ve ... nâhiyelerinden iktizâ eden beygirlerin tedârik ve ihrâc ve mu'accelen mahâll-i mezbûra nakl ve teslim ettirmeye ziyâde ihtimâm eyliyesin. Zikr olunan âhen-i hamın bir gün evvel mübâya'a ve tedârik ve mahâllerine nakl ve teslimi emr-i mühim olmağın, bu bâbda bir türlü tekâsül eylemeyüp, ol-mıktar âhen-i hamı bir sâ'at evvel mübâya'a ve âlât-ı âhenisini kat' ve hazır eyliyesin ve mahâllerine nakl ettiril-

mesinde kendün ziyâde cehd ü sa'y ve ihtimam eyliyesin. Şöyle ki, mahâllerine varmamakla umûr-ı mühimmenin te'hirine bâ'is olunmak ihtimâlin olur ise, bir türlü özürün mesmû'-ı hümâyûnum olmayup, mu'âtab olmanı mukarrer bilesin deyü emr-i şerif verilmiştir.

Fi. 12 Şevval sene 1122 (4 Aralık 1710)⁴.

- 1 Varoş (Waresh) : Bosna'nın kuzeyinde.
- 2 Kreşevo (Kreschewo) : Bosna'nın güney batısında.
- 3 Izvornik (Swornik) : Saray-Bosna'nın kuzeydoğusunda sancak merkezi.
- 4 Visoka : Bosna'nın kuzey batısında, Varoş'un güneyinde.
- 5 Foinitza : Bosna'nın kuzey batısında, Mostar ve Travnik şehirleri arasında.
- 6 Baş-bakanlık Arşivi, *Mâlîye'den Müdevver Defterler*, no. 4066, vrk. 3/a.

VI

Bosna Vâlisine Hüküm ki;

Nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine inşaallahu-te'âlâ evvelbahar-ı huçeste âsârda mukarrer olan sefer-i hümâyûnum için Ordûy-ı hümâyûnum ile ma'en götürülüp, iktiza eden mahâllerde kurulmak üzere Srebrnitza'da vâki' Dobrak nâm mahâlde Dersa'âdet'imden ta'yîn ve irsâl olunan mübâşir ... ma'rifeti ile müceddeden binâsı fermânım olan yüz elli kıt'a cisir tonbazları binâ ve tekml olunca, Bosna eyâletinde vâki' Izvornik ve Srebrnitza ve Tuzla¹ Kal'ası neferâtlarından kifâyet mikdarı yerli neferâtını ihraç ve iktizâ eden hizmetde, mübâşir-i merkûm ma'rifeti ile istihdam olunmak üzere mevcûd bulunmak için ta'yîn eyleyüp ve zikr olunan tonbazlar binâ ve tekml olunca, ta'yîn olunan mübâşirin yanından münfek olmayup, lâzım gelen hizmetde ve kula'-ı mezbûr yerli neferâtı tonbazların yaptırılmasında ve gerek kulağuzluk ve sair iktizâ eden hizmetde istihdam eylemek için üzerlerine Baş-buğ İzvornik Kapdanı Ahmed'i ta'yîn ve me'mûr eyleyüp, inşaallahu-te'âlâ tonbazlar tekml olundukda, Böğürdelen (Schabaz)² kal'asına neferât-ı merkûme ile nakl ettirdüp ve merkûm Ahmed, sefâyin-i mezbûr tekml olmadıkça, mübâşir yanından münfek olmamak üzere, ziyâde tenbîh ve te'kid eyleyüp, sâdir olan emr-i şerifimin mazmûnu üzere amel

ve hareket eyleyüp, hilâfından ziyâde ihtiraz eyliyesin deyü emr-i şerif verilmiştir.

Fi. 12 Şevval sene 1122 (3 Aralık 1710)³.

- 1 Tuzla : Izvornik sancağında, Izvornik şehri kuzeyinde.
- 2 Böğürdelen (Schabaz) : Belgrad ve Obrenowaz'ın batısında ve Sava nehri üzerinde.
- 3 Baş-bakanlık Arşivi, *Mâlîye'den Müdevver Defterler*, No. 4066, Vr. 3a-b.

VII

Belgrad Muhâfızı Vezîr-i mükerrer... Paşa'ya hüküm ki;

Nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine inşaallahu-te'âlâ evvelbahar-ı huçeste âsârda mukarrer olan sefer-i hümâyûnum için Ordûy-ı hümâyûnum ile ma'en götürülüp, iktizâ eden mahâllerde cisir kurulmak için Srebrnitza'da vâki' ve Dobrak nâm mahâlde, Dersa'âdet'imden ta'yîn olunan mübâşir ... ma'rifeti ile müceddeden binâsı fermânım olan yüz elli kıt'a cisir tonbazları binâsı için sâbika bu husûsa me'mûr müteveffâ Humbaracı-başı Osman ile ma'en bulunup, hâlâ Belgrad'da Humbaracı-başı olan Sâlih Odabaşı ile bu hususda vukûfu olan bir-kaç nefer ile ma'en ta'yîn ve me'mûr ve bir gün evvel mahâll-i mezbûra irsâl ve isâl eyleyüp ve zikr olunan tonbazlar binâ ve tekml olunca Sokol kal'ası yerli neferâtından kifâyet mikdarı neferât ihrâc ve iktizâ eden tonbaz hizmetinde mübâşir-i merkûm ma'rifeti ile istihdam olunmak üzere, mevcûd bulunmak için ta'yîn ve ziyâde tenbîh ve te'kid eyleyüp ve inşaallahu-te'âlâ tonbazlar tekml olundukda, mahâllinden Böğürdelen kal'asına gelince, İzvornik kal'ası neferâtı nakl edilmek üzere olmağla, Böğürdelen kal'asından dahi Belgrad'a gelince, emîn ve sâlim, kal'a-i mezbûre neferâtına nakl ettirdüp ve Belgrad'a geldikde, Belgrad'da yaptırılan arabalar ve Wranitji kayıklarında tonbazların içine vaz' u tahmil ve Belgrad kal'ası neferâtından kifâyet mikdarı neferât yanlarına ta'yîn ve emîn ve sâlim, bir gün evvel İsakçı'ya irsâl ve isâlinde kendün ihtimam eyleyüp, avk u te'hîrden ve vakt ü zamân ile erişmemesinden ziyâde ihtiraz eyliyesin deyü emr-i şerif verilmiştir.

Fi. 12 Şevval 1122 (4 Aralık 1710)¹.

- 1 Başbakanlık Arşivi, *Mâlîyeden Müdevver Defterler*, no. 4066, Vr. 3/b.

VIII

Belgrad Muhâfızına hitâben yazılan diğer bir hüküm sûretinde de, elkap kısmından sonra şöyle deniliyordu:

«... Belgrad kal'ası yerli kumbaracılarının ağaları olan Salih'in tonbaz ve cisir husûsunda vukûfu olmağla, bundan akdem tonbazları yaptırmaya me'mûr olan mübâşir ile ma'en ta'yîn olunmuş-idi. Zikr olunan tonbazlar tekmil olundukda, merkûm Sâlih'in dahi ma'en gelmesi muktazî olmağla, inşâallahu-te'âlâ cisir tonbazları tekmil olunup. İsakçı'ya gönderildikde, mezbûr Sâlih'i dahi ma'en koşup, İsakçı'ya irsâl eyliyesiz deyü Belgrad Muhâfızı vezirim Abdi Paşa'ya hitâben emr-i şerif verildi. Fi. 5 Zi'l-ka'de sene 1122 (26 Aralık 1710)¹.

1 Başbakanlık Arşivi, *Mâliyeden Müdevver Defterier*. No. 4066, Vrk. 3/b.

IX

Belgrad'dan İsakçı'ya gelince, Tuna sevâhilinde olan Kadılara ve İskele-emînlerine ve Kılâ' ve Palankaların Dizdarlarına ve sâir yerli-neferâtı Zâbitânına ve A'yân-ı vilâyetin İş-erlerine hüküm ki;

Nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine inşâallahu-te'âlâ evvel bahâr-ı hüceste âsârda mukarrer olan sefer-i hümâyûnum için Ordûy-ı hümâyûnum ile ma'en götürülüp, iktizâ eden mahâllerde cisir kurulmak için Srebrnitza'da vâki' Dobrak nâm mahâlde ve Belgrad'da müceddeden binâsı fermânım olan yüz elli kıt'a tonbaz ve yüz elli kıt'a arabaları, Belgrad'dan, İsakçı'ya emîn ve sâlim nakli mühim ve muktazî olmağın, zikr olunan tonbazlar, nehr-i Tuna ile İsakçı'ya gelince, her kangınızın taht-ı hükûmetine dâhil olur ise, kat'a meks ü te'hîr ettirilmeyüp, biri-birinize emîn ve sâlim irsâl ve isâl ve Demir-kapı ve Tahtalu (?) girdaplarında dahi yine kılâ'-ı mezbûre neferâtımın i'ânetleriyle tesyîr ettirilüp, bir mahâlde meks ettirmeye-süz. Şöyle ki, avk u te'hîr veyahud tekâsülünüz sebebi ile zikr olunan tonbazlar vaktile mahâlline gelüp vâsıl olmamak ihtimâli olur ise, bir vechile özür ve cevâbınız mesmû'-ı hümâyûnum olmayup, mu'âtab

olmanızı mukarrer bilersiz. Anâ göre basîret üzere hareket eyliyesiz deyü emr-i şerif verilmiştir.

Fi. 12 Şevval sene 1122 (4 Aralık 1710)¹.

1 Başbakanlık Arşivi, *Mâliyeden Müdevver Defterler*, nr. 4066, Vrk. 3/b. Aynı me'âlde, 18. Şevvâl. 1122 tarihli diğer bir emir sûreti için bak, *Aynı Defter*, Vrk. 10/a.

X

Bosna Vâlisine ve İzvornik Sancağı Mutasarrıfına hüküm ki;

Nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine inşâallahu-te'âlâ evvel bahâr-ı hüceste-âsârda mukarrer olan sefer-i hümâyûnum için Ordûy-ı hümâyûnum ile ma'en götürülüp, iktizâ eden mahâllerde cisir kurulmak için Srebrnitza'da vâki' Dobrak nâm mahâlde binâsı fermânım olan yüz elli kıt'a cisir tonbazlarımın, yüz elli kıt'a arabaları dahi Belgrad'da binâsı fermânım olup, zikr olunan arabalara iktizâ eden âhen-i hamı, Bosna Sancağında Varoş (Waresh) ve Kregevo (Kreschewo) ve sâir ma'denlerden mübâya'a ve Wisoka ve Foinitza ve Saray nâhiyelerinden iktizâ eden beygirlerin tedârik ve ihrâcı ve İzvornik nâm mahâlde nakli için emr-i şerifim verilüp, İzvornik'den dahi Belgrad'a nakl ettirilmek için iktizâ eden beygirlerin de, İzvornik sancağından mu'accelen tedârîki ve ihrâcı ve bir gün evvel Belgrad'a nakl ve teslim ettirmeye ziyâde ihtimam eyliyesün deyü emr-i şerif verilmiştir.

Fi. 20 Şevval. Sene 1122 (12 Aralık 1710)¹.

1 *Aynı Defter*, Vrk. 3/b.

XI

Bosna Vâlisine hüküm ki;

Nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine inşâallahu-te'âlâ evvel bahâr-ı hüceste âsârda sefer-i hümâyûnum mukarrer olup, Ordûy-ı

hümâyûnum ile ma'en götürülüp, iktizâ eden mahâllerde cisir kurulmak için Srebrnitza kazâsında vâki' Dobrak nâm mahâlde, müceddeden binâsı fermânım olan yüz elli kıt'a tonbazlar için Bosna Eyâletinde vâki' ve verilen sûret-i defterde mezkûr ba'zı kazâlardan dört yüz on nefer üstad naccar ve mükemmel bisâti ile on bir ocak kovac (نواج) ? ve elli nefer kbtî, mu'acelen ihrâc ve lâzım gelen ücretleri mübâşir yedinden verilmek şartile, itmâm-ı hizmete değin bir neferi münfek olmayup, istihdam ettirilmek bâbında ve zikr olunan tonbazlar ile Belgrad'da binâ olunmak üzere tertib olunan yüz elli kıt'a tonbaz arabaları için lâzım gelen otuz sekiz bin beşyüz vakıyye âhen-i hâmin beher vakıyyesine ikişer para baha ve birer para ücret-i âhengeri, mübâşir yedinden verilmek üzere ol-mikdar demir, Bosna Eyâletinde vâki' Varoş ve Kreşevo ve sair ma'denlerden mu'acelen mübâya'a ve tedârik ettirilmek husûsunda ve zikr olunan tonbazlar tekml olunca, asla ve kat'a hizmetden münfek olmamak üzere, İzvornik ve Srebrnitza ve Tuzla kıla'yı yerli neferâtından kifâyet mikdarı neferât ihrâc ve İzvornik Kapdanı Ahmed'i üzerlerine Baş-buğ ta'yîn ve hizmet-i merkûmede istihdam ve inşâallahu-te'âlâ tonbazlar tekml oldukda, Böğürdelen Kal'ası'na, neferât-ı merkûme ile nakl ve isâl olunmak için başka başka evâmîr-i şerifem ısdâr ve kıdvetü'l-ümerâ ... Osman zîde kadrühu mübâşir ta'yîn ve usta Ali dahi ma'en irsâl olunmağın, imdi, iş-bu emr-i şerifim vardığı gibi, kat'a te'hîr ve tevakkûf ettirilmeyüp, husûs-ı mezbûr umûr-ı mühimm-i müsta'celeden olmağla, bir an evvel mühimmât ve amelesin cem' ve tedârik ve ieyl ü nehar işlettirüp, bir gün evvel itmâm ve tekmlile bezl-i makdûr ve cehd ... eyleyüp zikr olunan mevaddan hâric mühimmât ve malzeme ve amele iktizâ eder ise, Der-sa'âdet'ime arz ve ilâm olunmaya muhtaç etmeyüp, mübâşir ma'rifeti ile iktizâsına göre, ol taraftan tedârik ve ber-taraf edüp, tazyık-ı vakt olunmaktan be-gâyet tevakkî eyliyesin deyü emr-i şerif verilmiştir.

Fi. 20 Şevval. Sene 1122 (12 Aralık 1710)¹.

1 Aynı Defter, Vrk. 3/b.

XII

Belgrad Muhâfızına hüküm ki;

Nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine inşâallahu-te'âlâ evvel bahâr-ı hüceste-âsârda, sefer-i hümâyûn-ı nusret-makrûnum mukarrer olup, Ordûy-ı hümâyûnum ile ma'en götürülüp, iktizâ eden mahâllerde cisir kurulmak için sinin-i sâbıkadan ziyâde tonbaz ve araba ve Wranitji kayıkları yaptırılıp, aşağı nakl ve tesyir olunmak mühim ve muktezi ve zikr olunan araba ve kayıklar mukaddema Engürüs seferleri vukû'unda Belgrad'da yaptırıl gelmeğın bu def'a dahi yüz elli kıt'a tonbaz arabaları ve hin-i iktizâda her bir kayığın içine sekizer nefer adam süvâr olmağâ mütehammil, yüz elli kıt'a Wranitji kayıkları sinin-i sâbika mücebince Belgrad'da yaptırılmak üzere fermânım olup, sâbıkı mücebince arabalara iktizâ eden keresteleri memhûr ve mümmzâ sûret-i defterde ta'yîn ve tasrih olunduğı üzere, Hisarcık ve Semendire ve ... ve Pojorçça ve Pâleş ve Ada'dan müceddeden kat' ve Belgrad'a nakl ve mevcûd ettirdüp, araba ve kayıkların bir gün evvel inşâ ve tekmlî bâbında ve keza Srebrnitza kazâsında vâki' Dobrak nâm mahâlde yaptırılacak tonbazların dahi iktizâlarında, kerestelerin sûret-i defter mücebince Sokol ve Üziçe ve İstar-ı Eflâk kazaları ve sair bulunan mahâllerden icâleten kat' ve tonbazlar binâ olacak mahâll-i mezbûre nakl ve teslim ettirilmek ve zikr olunan mahâlde binâ olunacak tonbazlar için Sokol kazâsından yüz nefer üstad naccar ve mükemmel bisâti ile beş ocak kovac ? ve Üziçe kazâsından dahi elli nefer naccar ve iki ocak kovac mu'acelen ihrâc ve ücretlerin mübâşir yedinden verilmek şartile bir-an evvel mahâlline gönderilmek hususunda ve hâlâ Belgrad Kal'asında yerli Humbaracı-başı olan Sâlih Odabaşı ile bu husûsa vukûfu olan bir kaç neferâtı ile ma'en ta'yîn ve tonbazlar binâ ve tekml olunca, mahâll-i mezbûrda iktizâ eden hizmetde istihdam olunmak için ve Sokol Kal'ası neferâtından kifâyet mikdarı neferât ihrâc ve mahâlline irsâl ve inşâallahu-te'âlâ tonbazlar tekml ve İzvornik Kal'ası neferâtı mübâşeretleri ile Böğürdelen'e geldikde, Böğürdelen Kal'ası yerli neferâtından kifâyet mikdarı neferât ta'yîn ve nakl ve Belgrad'a isâl ettirdüp, avn-i Hakk ile Belgrad'a geldiklerinde, Belgrad'da yaptırılan arabaları ve Wranitji kayıkların tonbazlar içine vaz' ve tahmil ve Belgrad Kal'ası yerli neferâtından yanlarına kifâ-

yet mikdârı neferât ta'yîn ve müsta'inen billâhi-te'âlâ bir gün evvel nehr-i Tuna üzerinden tesyîr ve emîn ve sâlim İsakçı'ya irsâl ve isâli için başka başka evâmîr-i şerîfem ısdar ve kıdvetül'emâsîl ve'l-akran Osman zîde kadrihu mübâşîr ta'yîn ve usta Ali dahi ma'en gönderilmekle, imdi iş-bu emr-i şerîfim vusûlünde, sen ki vezîr-i müşârûn-ileyhsin husûs-ı mezbûr, umûr-ı mühimme-i mu'azzamadan olmağla, her birinin temşiyet ü nizâm ve bir an evvel itmâm u tekml ve mahâlline irsâl ve isâlinde bezl-i makdur ve cehd-i bi-kusur eyleyüp, zıkr olunan tonbaz ve araba ve kayıkların mevadd-ı merkûmesinde, gerek kereste ve gerek amele ve sâir cüz'î ve küllî mühimmât ve malzeme iktizâ eder ise, Der-sa'âdet'ime arz ve i'lâm olunmağa muhtâc eylemeyüp, mübâşîr-i merkûm ma'rifeti ile ol-tarafdan tedârik eyleyüp ... ihrâz ve vakt u zamânı ile temâmen ve kâmilen İsakçı'da mevcûd ettirmeye ihtimâm-ı tam eyliyesin deyü emr-i şerîf verildü. Fi. 20 Şevvâl 1122 (12 Aralık 1710)¹.

1 Aynı Defter, Vrk. 4/a.

XIII

Evvel-bahâr da vâkî' sefer-i hümayûn-ı nusret-makrunda, Ordûy-ı hümayûnum ile ma'en gönderilmek üzere Belgrad'da yaptırılması fermânım olan yüz elli kıt'a tonbaz arabaların ve yüz elli kıt'a Wranitji kayıkların ve Belgrad nevâhisinden Walyewo² ve Bögürdelen (Şabaç) kazâlarında müceddeden inşâsı fermânım olan otuz kıt'a cisr-i kebîr tonbazları bu ânâ değîn tekml olunmak mühim ve muk-tazî iken, şimdîye değîn cümlesi tekml olduğun henüz haberi gelmeyüp, husûs-ı mezbûr ehemmi mehm-ı der-i Devlet-i aliyye'mden olmağla, sen ki, vezîr-i müşârûnileyhsin zıkr olunan tonbaz arabaları ve Wranitji kayıkları ve cisr-i kebîr tonbazları, mukaddema fermânım olduğun vechile, cümlesin bir an mukaddem yaptırdup, tekml ve bundan akdem emr-i şerîfimde tasrîh olduğun üzere İsakçı'ya irsâl ve vaktile mevcûd ettirmeye ziyâde ikdâm-ı tam eyliyesin deyü, Belgrad Muhâfızı Vezîr... Paşa'ya hitâben emr-i şerîf verilmiştir².

Fi. 25 Zi'l-hicce sene 1122 (14 Şubat 1711).

1 Walyewo : Sava nehri üzerinde bulunan Bögürdelen (Şabaç) Şehri güneyinde ve Izvornik'in güney doğusunda.

2 Aynı Defter, Vrk. 4/a.

XIV

Evvel bahârda vâkî' sefer-i hümayûn için Ordûy-ı hümayûnum ile ma'en götürülmek üzere Srebrnitza'da, Dobrak nâm mahâlde yaptırılması fermânım olan yüz elli kıt'a cisir tonbazları ve İsakçı'da kurulacak cisr-i kebîr için Bosna Eyâletinde Banalûka [Banyalûka]¹ ve sâir kazalarda inşâsı fermânım olan yetmiş kıt'a tonbazların bu ânâ değîn tekml olunmak mühim ve muktezi iken şimdîye değîn cümlesi tekml olduğun henüz haberi gelmeyüp, husûs-ı mezbûr, ehemmi mehm-ı Devlet-i aliyyemden olmağla, sen ki, vezîr-i müşârûn-ileyhsin, zıkr olunan tonbazları mukaddema fermânım olduğun vechile, cümlesin bir an evvel yaptırdup, tekml ve icâleten nehr-i Sava ile bundan akdem, emr-i şerîfimde tasrîh olduğun üzere, Belgrad'a irsâl ve isâline kendin bi-nefsihi dikkat-i tam ve sa'y-ü ihtimâm eyliyesin deyü Bosna Vâlisi vezîr... Paşa'ya hitâben emr-i şerîf verilmiştir. Fi. 25. Zi'l-hicce. Sene 1122 (14 Şubat 1711)².

1 Banalûka (Banyalûka) : Bosna Eyâlet'nin kuzeyinde ve Sava nehri güneyinde bir şehir.

2 Aynı Defter, Vrk. 4/a.

XV

Bosna Vâlisi vezîr-i mükerrrem... Paşa'ya ve Bosna ve Banalûka Kadılarına ve Gölhisar (Jesero)³ ve ... ve Tşeriç (Tşeritj)⁴ Nâiblerine ve Kal'a Dizdarları ve Zâbitânına ve sâir A'yân-ı vilâyetin işerlerine hüküm ki;

Nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine inşâallahu-te'âlâ ibtidâ-bahârda sefer-i hümayûnum muhakkak olup, sefer-i nusret-makrûna me'mûr asâkir-i zafer-nümûnum İsakçı mukâbilinde nehr-i Tuna üzerinden mürûr ve ubûru için mükemmel cisir kurulmak üzere lâzım gelen tonbazları şimdiden götürülüp, hazır ve âmâde ettirilmek muktezi olmağın, bundan akdem Kamanıça ve Cehrîn seferlerinde, mahâll-i mezbûrede kurulan cisr-i kebîr için iktizâ eden tonbazları, Bosna cânibinde vâkî' Gradişka⁵ ve Banalûka ve ba'zı kazalardan her tânesi on ikîşer kuruşa olmak üzere mübâya'a olduğun mukayyed

bulunmağın bu def'a kurulacak cisr-i kebîr için iktizâ eden tonbazdan yetmiş aded tonbaz ile yüz kırk aded çapçak? (چپچاق), sinîn-i sâbuka mücebince yine Banalûka ve Gradiška ve Yayça (Jaitze)⁴ ve sâir kazâlarda yaptırılmak fermân olmağın, ancak zikr olunan kazâların re'âyası bundan akdem istilâ esnâsında perâkende olup, hâlleri za'af üzere olduğundan, ol-mikdar akça ile husûlû mümkün olmadığı hâlde, re'âya fukarâsına te'addi olunmamak üzere kemâl-i tasarruf ile her bir tonbaz kaçır akçaya mâl olur ise, ol-vechile akçaların Der-sa'âdet'imden ta'yîn ve irsâl olunan mübâşir ... yedinden verilüp, kimesnenin bir akçası ketm olunmamak şartı ile irsâl olunan sûret-i defter mücebince, defterde mestûr kazâların ahâîleri, yetmiş kit'a tonbazı yüz kırk aded Çapçak'ı ta'yîn olunan mübâşir-i merkûm ma'rifetile ziyâde metîn ve müstahkem olmak şartile bir gün evvel yaptırdup tekmlî ve inşâallahu-te'âlâ ba'de't-tekmlî her birinin içine iktizâsına göre adamlar ta'yîn ve konulup, İsakçı'ya irsâl eylemeğe ikdâm ve ihtimâm eyliyesin. Zikr olunan tonbazların bir an evvel tekmlî olunması cümleden akdem ve elzem olmağla, sâire kıyâs olunmayup, mübâşir-i merkûm vardıgı gibi kat'a tevakkuf ve ârâm eylemeyüp, ol-mikdar tonbazı, Çapçakları ile ma'en, zikr olunan kazâlarda yaptırılmasına mübâşeret ve mu'accelen itmam ve tekmlîline ziyâde cehd ü sa'y eyliyesin. Şöyle ki, avk u te'hîr veyahud bir âhar özürlü irâdî ile ... tonbazlar vaktile erişmemek ile cisir-i mezbûrun te'hîrine bâ'is hareketler zuhûr eder ise, bir vechile özürünüz mesmû'-ı hümâyûnum olmayup, mu'âtab olmanızı mukarrer bilesiz. Ana göre basiret üzere hareket ve ber-vech-i ta'cîl itmâm ve tekmlîline ve mahâlline irsâline bezi ü sa'y ve kudret eyliyesiz deyi emr-i şerifim verilmiştir.

Fi. 18 Şevvâi 1122 (10 Aralık 1710)⁵.

1 Gölhisar (Jesero) : Yayça'nın doğusunda, Travnik'in kuzey batısında, Bosna eyaletinde bir nâhiye

2 Tşeriç : Yayça'nın güneyinde, Travnik'in kuzey batısında.

3 Gradiška : Sava nehri üzerinde, ve Banalûka'nın kuzeyinde, Dubitza'nın doğusunda şehir.

4 Yayça : Banalûka'nın güneyinde, Travnik'in Kuzey batısında ve Bosna eyaleti dahilinde.

5 Aynı Defter, Vrk. 10/a.

XVI

Belgrad Muhâfızı vezîr-i mükerrerem... Paşa'ya ve Kadısı'na ve Walyewo ve Böğürdelen (Şabaç) kazaları kadılarına ve a'yân-ı vilâyet iş-erlerine hüküm ki...»¹

1 Bu hüküm sûreti dahi aynen Bosna Vâlisine yazılan hüküm sûretine benzemektedir. Ancak istenilen 30 Kit'a tonbaz ile altmış aded çapçaktır.

XVII

İş bu Sene-i mübârekede vâki' sefer-i hümâyûn da kurulan cisirler için Bosna Eyâleti'nde Serbrnitza kazasında vâki' Dobrak nâm mahâlde ve Belgrad cânibinde müceddeden inşâsı ferman buyurulan yüz elli kit'a tonbaz ve üç yüz çapçak ve yüz elli kit'a tonbaz arabaları ve yüz elli kit'a Wranitji kayıkları için mübâşir ta'yîn buyurulan Osman Ağa'nın Rûznâmçe-i hümâyûndan tatbik olunduğu üzere bin yüz yirmi üç senesi cizyesi malından yedi bin dört yüz buçuk kuruşdan ziyâde olmayup ve hâlen Belgrad Muhâfızı vezîr-i mükerrerem Abdi Paşa mektubları ve hücc-i şer'iyye gayr-i ez-masraf ... ve Belgrad Hayme-hânesi'ne teslim eylediği ... âhen-i hâm ile mecmû' mübâya'a eylediği kırk bir bin yetmiş iki vakıyye âhen-i hâm bahâsı için verdiği iki bin elli üç buçuk kuruş ve iktizâ eden âlât-ı âheni inşâsı için lâzım gelen otuz bin vakıyye kömür bahası için yüz yirmi beş kuruş², Belgrad cânibinde vâki kazâ ahâîlerine, ke-reste bahâsı için def'aten verdiği dört bin dört yüz kuruş ve Humbaracı-başî Sâlih'in bâzi masarifi için kırk kuruş ki, mecmû' masârifi sekiz bin sekiz yüz kırk buçuk kuruş olmağla... Baş-muhâsebede hisab ve icmâl olunur.....

Fi. 5. Zi'l-hicce. Sene 1123 (14 Ocak 1712)².

1 Bu mikdar bize az göründü?

2 Aynı Defter, Vrk. 5/a.

XVIII

Ordü-yi hümayûn ile gidecek altmış kıt'a cisir tonbazları ve arabaları ile götürülecek kırk nefer naccâr ve onbeş nefer köprücü ve bir ocak dört nefer âhengerin tutulduğu tarihten Cemâziyü'l-âhir gayetine gelince, tevârih-i muhtelifle ile ücretleri yediyüz doksan beş ve sülûs-i kuruş ve nafakaları dahi onyeddi kantar on vakıyye yüz altmış dirhem peksimed eylediği telhis olunup, arz olundukda mücebince tezkireleri verilmeğe fermân-ı âlî sâdir olmağın, mücebince iki kıt'a tezkireleri verilmiştir.

Fi. Cemâziyü'l-âhir. Sene 1123 (Temmuz/Ağustos 1711)¹.

1 Aynı Defter, Vrk. 5/b.

XIX

Bosna Vâlisi vezîr-i mükerrer... Paşa'ya ve kadısına hüküm ki;

Hâlen nakz-ı ahd eden Moskov keferesi üzerine inşaallahu-te'âlâ ibtidâ bahârda sefer-i hümayûnum muhakkak olup, sefer-i nusret-makrûna me'mûr asâkir-i mansûrenin İsakçı mukâbelesinde nehr-i Tuna üzerinden mürûr ve ubûru için kurulacak cisir-i kebîre iktizâ eden tonbazdan Bosna ve Belgrad câniblerinde bâzı kazâlarda müceddeden yaptırılması fermânım olan yüz kıt'a tonbaz için iktizâ eden yüz yetmiş beş kantar âhen-i hamın her vakıyyesi ikişer paradan lâzım gelen bahâsını ta'yîn olunan mübâşir ... yedinden vermek şartile Banalûka ve ... ve Ma'den-i atik ve ... ve Gölhisar ve Foinitza (veya Konitza) ve sâir ol-havâlîde olan ma'denlerden, mübâşir-i mümâileyh ma'rifetile mu'accelen mübâya'a ve tedârik ettirdüp, kimesneye te'addi ve nizâ' ettirmiyesiz deyü emr-i şerif verildi.

Fi. 18. Şevval. Sene 1122 (10 Aralık 1710)¹.

1 Aynı Defter, Vrk. 10/a.

XX

Bosna Vâlisi'ne hüküm ki;

Nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine inşaallahu-te'âlâ evvel bahâr-ı meymenet-âsârda sefer-i hümayûnum mukarrer olup, sefer-i nusret-makrûna me'mûr asâkir-i zâfer-mâserimin İsakçı mukâbilinde, nehr-i Tuna üzerinden mürûr ve ubûru için mükemmel cisir kurulmak üzere lâzım gelen tonbazları şimdiden tedârik ve hazır ve müheyya ettirilmesi a'zam-ı umûr-ı seferiyeden olup, bundan akdem Kamanıçe ve Çehrin seferleri vuku'unda, iktizâ eder cisir tonbazları, Bosna cânibinde vâki' Gradişka ve Banalûka ve ba'zı kazâlarda yaptırılma-gelmeğe, bu def'a dahi iktizâ eden tonbazdan yetmiş kıt'a tonbaz ile yüz kırk aded çapçak, sinin-i sâbika mücebince yine Gradişka ve sâir, sûret-i defterde mezkûr kasabalarda yaptırılıp ve her biri kaçır akçaya olur ise, bahâsı mübâşir yedinden verilmek üzere bir gün evvel itmam ve tekmil ve her birinin içine kifâyet mikdârı adam vaz' ve İsakçı'ya irsâli bâbında ve mahâll-i mezbûrede yaptırılacak yetmiş kıt'a tonbaz ile Walyewo ve Bögürdelen (Şabaç) kazâlarında yaptırılacak otuz kıt'a tonbazlar için iktizâ eden yüz yetmiş beş kantar âhen-i hamın her vakıyyesi ikişer para hesabından, lâzım gelen bahâsı, mübâşir yedinden verilmek şartile, Banalûka ve sâir fermânım olan kazâ ve ma'denden ol-mikdar demir mübâya'a ve tedârik olunmak için başka başka evâmîr-i şerife ısdâr ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akran Ali zîde kadrihu mübâşir ta'yîn ve irsâl olunmağın, imdi iş-bu emr-i şerifim vardıği gibi, sen ki vezîr-i müşârûn-ileyhsin, husûs-ı mezbûre, umûr-ı mühimme-i mu'azzamadan olup, her birine temşiyet ve nizam ve bir an evvel itmam ve tekmil ve mahâlline irsâl ve isâli, senin uhdene takayyüdle havâle ve senden matlûb olmağla, bu husûsda bezli makdûr ve cehd-i bî-kusûr eyleyip, zikr olunan tonbazları, fermânım mevadd-ı merkûmesinden mâ'da, sâir mühimmât ve malzemenin tesyiri husûsunda dahi, neferât ta'yîn olunması iktizâ eder ise, tekrar Der-sa'âdet'ime arz ve i'lâm olunmaya muhtâc etmeyüp, mübâşir-i mezbûr ma'rifeti ile ol-tarafda iktizâsına göre tedâriklerin görüp, tazyi' ve tevkîyet-i vakitden icinâb ve vaktü zamam ile İsakçı'da mevcûd ettirmeye ikdâm ve ihtimâm eylesün deyü emr-i şerif verildi.

Fi. 20. Şevval. Sene 1122 (12 Aralık 1710)¹.

1 Aynı Defter, Vrk. 10/b

XXI

Ruscuk ve Yerköyü (Giurgiu)¹ ve Silistre ve Niğbolu ve Kule (𐌒) = Turnu² ve sâir nehr-i Tuna yalılarında vâki' kadılara ve İskele-emînleri'ne ve Kethüda-yerleri ve Yeniçeri Serdarları ve A'yân ve Kal'a Dizdarları'na ve vilâyetin iş-erleri'ne hüküm ki;

Hâlen nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine inşaallahu-te'âlâ ibtida bahârda sefer-i hümâyûnum muhakkak olup, sefer-i nusret-makrûna me'mûr asâkir-i zafer-nümûnumun İsakçı mukâbelesinde, nehr-i Tuna üzerinde mürûr ve ubûru için mükemmel cisir kurulmak üzere lâzım gelen tonbazları şimdiden tedârik olunmak mühim ve muktazî olmağın, cisir-i mezbûr için sinin-i sâbika üzre iktizâ eden iki yüz tonbazın, yüz tonbazı Bosna cânibinde yaptırılıp, irsâl olunmak üzere emr-i şerifim irsâl olunmağın, kusur kalan yüz tonbaz dahi iki yüz aded çapçağı ile Yerköyü ve Ruscuk ve Silistre ve Niğbolu ve Kule ve sâir aşağı nehr-i Tuna yalılarında münâsib olan iskelelerde yaptırılıp, hazır ve âmâde ettirilmek üzere ... mübâşir-ta'yîn ve irsâl olunmuştur. İnşaallahu-te'âlâ mübâşir-i merkûm vardıkda yüz kıt'a tonbaz ve iki yüz aded çapçağa lâzım gelen kereste ve amele ve bi'l-cümle mühimmâtın, iskele-i mezbûrlardan ve sâir bulunan mahâllerden, bahâsı ve amele ücreti mübâşir-i merkûm yedinden verilüp, kimesnenin bir akçesi ketm olunmamak şartı ile mu'accelen mübâya'a ve tedârik ve cümlesi bir iskelede yaptırılmak mı münâsibdir? yoksa her iskelede bir mikdar mı yaptırılmak ehvendir, görüldüğü ne-vechile enseb ise icâleten mübâşeret ve bir gün evvel cümlesinin itmâm ve tekmi line ikdâm eyliyesiz.

Zikir olunan cisir tonbazlarının mecmû'ı tekmi olunması cümleden akdem ve elzem olmağla, sâire kıyâs olunmayup, âna göre cümleliz kemâl-i ihtimam ve mübâşir-i mezbûr vardığı gibi kat'a tevakuf ve ârâm eylemeyüp, kereste ve mühimmât ve amelesin bir sâ'at mukaddem tedârik ve mübâşir-i merkûm ma'rifeti ile münâsib olan mahâllerde yaptırılmasına mübâşeret ve itmam ve tekmi line cümleliz cehd ü sa'y eyliyesiz. Şöyle ki, avk u te'hîr veyahud bir âhâr özür irâdı ile iyâzen-bi'llâhî-te'âlâ zikir olunan tonbazların erişmemek için cisir-i mezbûrun te'hîrine ba'is hareketler zuhûr eder ise, eşeddü ukûbet ile mu'âtab olmanızı mukadder bilüp, âna göre basîret üzere

hareket ve ber-vech-i mu'accel tekmi line bezl ü sa'y ü kudret eyliyesüz deyü emr-i şerif verildi.

Fi. 16. Şevvâl. Sene 1122 (8 Aralık 1710)³.

- 1 Tuna nehri üzerinde ve Ruscuk'ın kuzeyinde, karşı sâhlinde.
- 2 Kule=Turnu : Oltu nehrinin Tuna ile birleştiği noktanın doğusunda ve Niğbolu'nun kuzeyinde.
- 3 Aynı Defter, Vrk. 14/b.

XXII

Atrabolu (= Etropol = Etropole)¹ Kadısına ve Atrabolu'da miri demir mübâya'asına me'mûr Demirciler-Kethüdâsı el-Hacc Mustafa zide kadrihuya hüküm ki;

Hâlâ nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine inşaallahu-te'âlâ ibtida bahârda sefer-i hümâyûnum mukarrer olup, sefer-i nusret-makrûna me'mûr asâkir-i zafer nümûnumun İsakçı mukâbelesinde, nehr-i Tuna üzerinden mürûr ve ubûru için kurulacak cisir-i kebir için Ruscuk ve Yerköyü ve Silistre ve Niğbolu ve sâir iskelelerde müceddeden yaptırılmak fermânım olan yüz kıt'a tonbaza, sinin-i sâbika üzere, iktiza eden yüz yetmiş beş kantar (9.871 Kgr.) âhen-i hamı, senin mübâya'asına me'mûr olduğun âhen-i hamdan verilmek üzere ta'yîn ve havâle olunmağın, sen ki mümâileyhsin, iş-bu emr-i şerifim vardığı gibi zikir olunan yüz yetmiş beş kantar âhen-i hamın her kantarı kırk dörder vakıyye olmak üzere vezn ve arabalara tahmîl ve mukaddema sana verilen araba ücretinden mahsub olmak üzere lâzım gelen araba ücretlerin dahi verüp, bir gün evvel Niğbolu iskelesine nakl ve irsâl ve kabza me'mûr olan mübâşire teslim eyleyüp, ve teslim olunduğuna yedinden memhûr temessük alup, hîn-i muhâsebede ... mahsûb olunmak için iş-bu emr-i şerifim ma'en hıfz ve itmâm-ı hizmet eyliyesin deyü verildi.

Fi. 16. Şevvâl. Sene 1122 (8 Aralık 1710)².

- 1 Atrabolu : Sofya'nın kuzey doğusunda, Lofça ve Troyan'ın güney batısında.
- 2 Aynı Defter, Vrk. 15/a.

XXIII

Niğbolu'dan İsakçı'ya varınca Tuna savâhilinde vâki' olan kaza kadılarına ve Kethüda-yerleri ve yeniçeri Serdarları ve İskele Eminleri ve A'yân-ı vilâyetin İş-erleri'ne hüküm ki;

Hâlen nakz-i ahd eden Moskov keferesi üzerine sefer-i hümayûnum muhakkak olup, sefere me'mûr olan asâkir-i nusret makrûnumun, İsakçı mukâbilinde, nehr-i Tuna üzerinde mürûr ve ubûr için mükemmel cisir kurulmak için lâzım gelen tonbazlardan, yüz kıt'a tonbazı nehr-i Tuna yakılarında, münâsib olan mahâllerde yaptırılmak fermânım olmağın, İnşâallahu-te'âlâ hazır ve âmâde ettirildikten sonra, zikir olunan tonbazları, emîn ve sâlim İsakçı'ya tesyîr ettirilmekte cümleiniz kemâl-i dikkat ve ihtimam edüp, bir mahâlde meks ü avk-ı te'hîr ettirilmekten be-gâyet ihtiraz eyliyesiz deyü emr-i şerif verilmiştir.

Fi. 17. Şevval. Sene 1122 (9 Aralık 1710)¹.

1 Aynı Defter, Vrk. 15/a.

XXIV

Aynı mâhiyetde olan diğer bir fermanda da şunlar yazılıydı.

«İnşâallahu-te'âlâ vâki olan sefer-i nusret-makrûna me'mûr asâkir-i mansûre mürûru için İsakçı mukâbelesinde binâsı fermânım olan cisir-i kebîr için inşâ olunacak yüz tonbaz ve elli kıt'a üstü açık sefineleri için iktizâ eden naccar Niğbolu ve Silistre sancaklarında, her hangi kazalarda bulunur ise, ücretleri Köprü Mübâşirleri yedinden verilmek üzere, kifâyet mikdârı üstad naccarlar ihrâc ve mahâll-i mezburda mevcûd ettirilmek üzere emr-i şerif verildi.

Fi. 24. Şevval. 1122 (16 Aralık 1710)¹.

1 Aynı Defter, V. 15/a.

XXV

İsakçı köprüsü inşâatı ile alakalı diğer bir emirde de şöyle deniliyordu.

«Zikir olunan tonbazlara ve üstü-açıklara iktizâ eden demir ve mesâmîr (çivi) Niğbolu iskelesine nakl olunmak için ferman olmuştu. Zikir olunan mesâmîri fermânım olan ecnâs ile Âsitâne-i sa'âdetimden irsâl olunan nümûne endâmında gâyet mevzûn ... olmak üzere kat' ettirdüp ve eğer Tuna derkâr ise, karadan arabalar ile mesâmîr ve demir-i mezkûru iktizâ eden mahâllere nakl ettirdüp ve kabza me'mûr olana teslim eyleyüp, ihmâl ve tekâsül ile te'hîr kilmaktan be-gâyet ihtiraz eyliyesiz deyü emr-i şerif verilmiştir.

Fi. 24. Şevval. Sene 1122 (16 Aralık 1710)¹.

1 Aynı Defter, Vrk. 15/a.

XXVI

Aynı hususla alakalı bir diğer emir sûretinde de şunlar kayıtlı bulunuyordu.

«... Cisir-i mezbûr için iktizâ eden asma çubuğu Silistre ve İbrâil ve Maçin ve İsakçı ve Baba-dağı ve Tolça'da bulunan yerlerden, ücretleri cisir mübâşiri yedinden verilmek üzere kifâyet mikdârı çubuk kat' ve mahâllerine nakl ettirilmek üzere emr-i şerif verildi.

Fi. 24. Şevval. 1122 (16 Aralık 1710)¹.

1 Aynı Defter, Vrk. 15/a.

Bunlardan ma'ada, 24. Şevval. 1122 (16 Aralık 1710) tarihli diğer bir emirde de, yaptırılması fermân olunan yüz tonbazdan kırk adedinin Ruscuk, Yerköyü ve Silistre'de; otuz beş adedinin Niğbolu ve Kule'de; onbeş adedinin Hirsova¹ ve Kara-su² kazâsında Boğazköyünde inşâ edilmesi isteniyordu³.

Bu guruba dahil edebileceğimiz bir başka fermanında da, Tuna yalılarında inşâ edilen tonbazlar ve üstü açıklar tamam oldukça, muhâfaza altına alınarak, İsakçı'ya gönderilmesi için gemicilik ilminde mâhir, ücretli, kifâyet mikdârı cerâhor tedâriki hakkında, kadınlara ve iskele emînlerine hitâben yazılmış emirler bulunuyordu (24. Şevval 1122 = 16 Aralık 1710)⁴.

- 1 Köstence'nin kuzey batısında ve Tuna nehri üzerinde.
- 2 Köstence'nin batısında, Raşova ile Mecidiye'nin kuzeyinde.
- 3 Aynı Defter, Vrk. 15/a.
- 4 Aynı Defter, Vrk. 15/a.

XXVII

İş-bu sene-i mübârekede vâki' sefer-i nusret-makrûnumda, nehr-i Tuna ve Turla üzerlerinde iktizâ eden hidemât-ı aliyemde istihdam olunmak için Ruscuk'dan, mübâşeretinle müceddeden inşâsı fermânım olan elli kıt'a Üstü-açık sefinelere, sinîn-i sâbıkada, Engûrus seferlerinde olduğu üzere her birine yelken için on beş topdan yedi yüz elli top Kirpas ve her bir kıt'asına dörder yüzden yirmi bin adet kinnab ve her birine birer dümenci ve sekizer nefer kürekciden dört yüz elli nefer dümenci ve kürekcilerin zahireleri için her neferine beşer kileden iki bin iki yüz elli kile dakık ve elli nefer dümencilerin her birine altı aylık ücretleri için otuz beş kuruş ve dört yüz nefer kürekcilerin dahi her neferine otuzar kuruşdan bi'l-cümle on üç bin yedi yüz elli kuruş ücretleri iktizâ etmeğin zikr olunan yedi yüz elli top yelken bezleri mevcûd Tersâne-i Âmire'den irsâl olunup ve yirmi bin aded kinnabın dahi lâzım gelen bahâsı yüz yirmi iki senesi (1710), Eflâk Cizyesi mâlinden ... ve mahsub olunmak üzere, Vilâyet-i Eflâk'dan mu'accelen mübâya'a ve tedârik ve Yerköyü İskeleyi'ne irsâl etmek üzere ve ol-mikdar kile dakık dahi, sâbıkâ Çavuşbaşı Ahmed zîde mecdühunun mübâya'asına me'mûr olduğu dakıktan verilmek üzere, her birine başka başka evâmîr-i şerife isdâr ve irsâl ve dümenci ve kürekcilerin ücretleri için iktizâ eden on, üç bin yedi yüz elli kuruş dahi Eflâk Cizyesi'nin yüz yirmi iki senesi mâlinden havâle ve sebep-i tahrîr hükmü ile memhûr mûmzâ sûret-i defteri tarafına gönderilmiştir.

İmdi sen ki, Üstü-açıklar binâsına me'mûr mûmâileyh Hüseyin zîde mecdühusun, zikr olunan Üstü açıklar'ın her birine dokuzar nefer kürekciler ve dümencileri Üstü-açıklar Ağası ta'yîn olan Vidin Kapdanı Yusuf Kapdan zîde kadrûhu ma'rifetile, alil ve marîz ve sabî ve ihtiyar olmayup, her biri güçlü ve kuvvetli, işe ve güce kâdir olmak üzere tutup, lâkin havâle olunan ücretlerinden bu def'a noksan ile tutulmakda mukayyed olunup, her neferin kaçar kuruş ücret ile tutulur ise, ma'rifet-i şer' ile defter ettirilüp, zikr olunan Üstü Açıklar, Engûrus seferi gibi yukarı gitmeyüp, girdab su'ûbeti olmağla, her birine ikişer yüz aded kinnabdan, on bin aded kinnab kifâyet edeceğin haber vermelerile, Vilâyet-i Eflâk'dan havâle olunan yirmi bin aded kinnabdan kifâyet mikdârı kinnabı verilüp ve dakık ve ... ve yelken bezinden ... kalanı fulk ve sâir sefinelere, hîn-i iktizâda sarf olunmak için Üstü-Açıklar Ağası hıfzında olmak üzere, ma'rifet-i şer' ile teslim ve tesellüm olunduğuna memhûr defteri alınup, sâir sefâin için iktizâ eyledikde, mevcûd bulunmak üzere, gereği gibi hıfz ettirilüp, itlâf ve izâ'at olunmaktan ziyâde ihtirâz eyliyesün deyü, Ruscuk'da, Üstü-Açıklar sefineleri inşâsına me'mûr Hüseyin zîde mecdühuya hitâben emr-i şerîf verildi.

Fi. 5. Zilhicce 1122 (25 Ocak 1711).

- 1 Başbakanlık Arşivi, Mâlîyeden müdevver Defter, nr. 4066 Vrk. 24/a-b.

XXVIII

Hersek Sancağı Mutasarrıfı Kara Durmuş Paşa'ya hüküm ki;

Bi-takdirillâhi-te'âlâ Devlet-i aliyem ile Moskov Çarı beyninde bin yüz on iki senesinde sülh u salâh vâki' olmağla Devlet-i aliyem tarafından şerâyet-i müsâlâha bu âna değîn, riâyet olunur iken, Çar-ı mesfûr dâima sülh ve salâha mugayîr hareket ve sene-i mezbûreden berü Devlet-i aliyeme ve bilâd-ı islâmiyyeye pey-der-pey sû-i kasdın iş'âr eder esbâba mübâşeret ile nakz-i ahd ve Devlet-i aliyemi iğfâl için envâ' mekr ü ihtiyâl ile dostluk gösterüp, huda defa'at ile isâl-i mazarrat eyledüğü ser-hadd-i mansûremden tevârüd eden mevsûk kimesneler ihtiyar ve zuhûr eden evzâ' ve etvarından ... muhakkak olmağla, asâkir gönderilüp muhârebe eyle-

mek şer'an lâzım olur deyü fetvây-i şerife dahi verilmekle, ehl-i islâm üzerinden kefere-i mesfûrenin mazarratın def' için berren düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nâzım-ı menâzımü'l-ümem nizâmü'l-âlem vezîr-i a'zam Mehmed Paşa edâm-allahu-te'âlâ ... umûmen asâkir-i mevfüre ile inşâallahu-te'âlâ evvel bahâr-ı hüceste âsârda hareket eylemek üzre me'mûr ve ziyâde piyâde asâkir tedârîki iktizâ etmekle, sinîn-i sâbıkada Engürûs seferlerine tahrîr olunduğu üzere bu def'a Bosna havâlisinden güzîde ve tuvana piyâde Bosna Levendâtı tahrîr olumak muktazî olmağın, bundan akdem Engürûs seferine ol-havâliden tahrîr olunan levendâta onar kuruş bahşîş verile-gelüp, lâkin bu sefer bir mîkdar mesâfe-i ba'ide olmağla, ancak bu seferde ikişer kuruş dahi zamm ve beher neferine on ikişer kuruş bahşîş ve ulûfe ve ta'yînatları ile mühimmât-ı sâireleri, sene-i sâbık mücebince verilmek üzere, Bosna ve Hersek sancaklarından, beher bayrak altında tamam ellîşer nefer mevcûd olmak üzere ve beher bayrağa dörder zâbitan harçları zammı ile elli dört harç olmak üzere her neferine on ikişer kuruş bahşîş ve ayda ikişer buçuk kuruş dahi, iki aylık beş ulûfeleri ve Ordûy-ı Hümâyun'um gelüp mülhak olunca, ber-vech-i tahmîn ikişer aylık zahîre bahâları ve mekkârî beygîrlerin ücretleri verilmek şartile, zabt u zabta ve a'mâl-i asâkire kâdir, tecrübe olunmuş yarar bölük-başîlar nasb ve levendâtı dahi Bosna ve Hersek sancaklarından alîl ve marîz ve amel-i manda ihtiyar olmamak şartile, gâyet güzîde ve mümtaz ve meydân-ı mu'arekede ser efrâz ve cenk ü harbe kâdir tuvana ve bahâdır yiğitlerden senin ma'rifetinle ve Der-sa'âdet'den ta'yîn ve irsâl olunan zîde-mecdühu mübâşeretile intihab ederek cümiesün mükemmel silâh ve bisatlı ve tüfenklü olmak şartile mecmû'u yüz bayrak beş bin piyâde levendât tahrîr ve levendât-ı merkûm sonra yoklama olundukda, bir nefer noksan ve nâ-mevcûd gelecek olur ise, mes'ûl ve mu'âteb olmanı mukarrer bilüp, âna göre hareket ve vech-i meşrûh üzere cümlesin ... temîl ve hâzır ve müheyya ettirilüp, ba'de't-temîn ... arz ve ilâm ... olunmak fermânım olur ise müterakkıb olup, âna göre amel eyliyesün deyü emr-i şerîf verilmiştir¹.

Fi. 27 Şevval Sene 1122 (19 Aralık 1710).

1 Aynı Defter, Varak 29/a.